

Kvinnors rättigheter

- EN HANDBOK FÖR AKTIVISTER, JOURNALISTER OCH BESLUTFATTARE

© *Copyright CEDAW-Nätverket, 2004*

Text

Christina Ljung

Layout & Illustrationer

Pelle Bjerke

Tryck

Wallin och Dalholm Boktryckeri AB, 2004

En handbok om kvinnors rättigheter framtagen av CEDAW-Nätverket

I CEDAW-Nätverket ingår följande organisationer:

Svenska UNIFEM-kommittén
Frivilligfonden för Mänskliga Rättigheter
Forum Kvinnor och Handikapp
Förb. för försvar av kvinnors rättigheter i Kurdistan
Gender Development Network
Individuell Människohjälp
Internationella Kvinnoförbundet
Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet
Kommittén för Västsaharas Kvinnor
Kvinnliga Akademikers Förening
Sverigeunionen av Soroptimistklubbar
Stockholms FN-förening
Svenska FN-förbundet
Synskadades Riksförbund
Västsvenska Quinnors Lobby
Yrkeskvinnors Riksförbund
Bahaisamfundet i Sverige
Sveriges Kvinnolobby
NBV

Innehållsförteckning

Varsågod! En handbok om kvinnors och flickors rättigheter!	8
Historik	12
Mänskliga rättigheter – även för kvinnor	12
FN:s arbete på kvinnorrättsområdet	12
FN:s kvinnokommission	14
1951-1975	14
FN:s kvinnoårtionde 1976-85	16
Äntligen en kvinnokonvention!	16
Beijing	17
Framtiden	18
Kvinnokonventionen	20
Att förstå kvinnokonventionen	20
Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor	21
Inledning	21
Del I	24
Artikel 1 – Definition av ”diskriminering av kvinnor”	24
Artikel 2 – Skyldighet att avskaffa diskriminering av kvinnor	26
Artikel 3 – Utveckling och framsteg för alla kvinnor	28
Artikel 4 – Tillfälliga åtgärder för att uppnå jämställdhet	30
Artikel 5 – Stereotypa roller	32
Artikel 6 – Prostitution och handel med kvinnor	34
Del II	36
Artikel 7 – politiskt och offentligt liv	36
Artikel 8 – Internationellt arbete	40
Artikel 9 - Medborgarskap	42
Del III	44
Artikel 10 - Utbildning	44
Artikel 11 – Arbetsmarknad och arbetsplats	48
Artikel 12 - Hälsovård	52
Artikel 13 – Sociala och ekonomiska förmåner	54
Artikel 14 – Landsbygdens kvinnor	56
Del IV	58
Artikel 15 – Likhhet inför lagen	58
Artikel 16 – Jämställdhet inom äktenskapet och i familjen	60

Del V	64
Kvinnokommittén	64
Rapportering till kommittén	65
Del VI	67
Anslutning till konventionen	67
Reservationer	67
Vid en tvist	68
Våld mot kvinnor	70
Värsta sortens diskriminering	70
Särskild rapportör om våld mot kvinnor	71
Våld i hemmet	71
Kvinnor med funktionshinder	72
Våld i hederns namn	72
Finns det en orsak till våld mot kvinnor?	73
Våldets konsekvenser	73
...i Sverige	73
Deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor	74
Inledning	74
Artikel 1 – Definition av ”våld mot kvinnor”	75
Artikel 2 – Våldets omfattning	76
Artikel 3 – rätten till mänskliga rättigheter och grundläggande friheter	77
Artikel 4 – Staternas ansvar	78
Artikel 5 – FN:s ansvar	82
Fakultativt protokoll till kvinnokonventionen	86
Protokollets tillkomst	86
Protokollets huvuddrag	87
Den individuella klagorätten	88
Förutsättningar för att en framställan skall prövas	89
Kommitténs prövning	90
Varför behövs tilläggsprotokollet?	91
Fotnoter	94

Förord

Varsågod! En handbok om kvinnors och flickors rättigheter!

Att föra fram och erkänna kvinnors och flickors rättigheter är vår tids viktigaste målsättning. Jämställdhet mellan könen handlar om så mycket mer än ett moraliskt riktigt ställningstagande, det handlar om att uppnå positiva bieffekter på alla plan i samhället, både ekonomiska, sociala och politiska. Jämställdhet handlar om att förstå att den ena hälften av jordens befolkning har rätt att vara lika delaktig i allt som den andra hälften.

Denna handbok handlar om kvinnokonventionen från 1979, deklARATIONEN om avskaffande av våld mot kvinnor från 1993, och om det fakultativa protokollet till kvinnokonventionen från år 2000. Innehållet i dessa dokument gäller alla kvinnor och flickor, utan åtskillnad av något slag.

Till er som kan förändra

På omslaget kan man läsa att den här handboken i första hand riktar sig till aktivister, journalister och beslutsfattare. Att vi valt just dessa som våra målgrupper beror på flera faktorer. Medias inflytande i alla sammanhang fortsätter att växa. Då makt helst skall befinna sig tätt sammanslingrad med ansvar vänder sig den här handboken främst till dem som har makten att avgöra och bestämma på lokal nivå, i allt från skolnämnder till landsting och kommunfullmäktige, samt till dem som besitter styrkan att influera och granska dessa beslut – den fjärde statsmakten – Sveriges journalistkår.

Förtroendevalda liksom journalister förväntas ofta vara lite av experter på alla områden de kommer i kontakt med. Det är vår förhoppning att denna handbok både ska förenkla deras arbete, och öka insikten kring betydelsen av lika rättigheter för alla kvinnor, män, flickor och pojkar i det svenska samhället.

Nära skjuter ingen hare

Bara för att Sverige på många områden statistiskt ser bättre ut än resten av världen finns det ingen anledning att luta sig tillbaka och vara nöjd med den nuvarande situationen. Svenska kvinnor diskrimineras fortfarande på arbetsmarknaden, lönemässigt, på grund av mödraskap och fysiska förutsättningar. Det handlar dessutom inte bara om att uppnå dessa mål, utan också om att upprätthålla dem. Lagstiftning är bara ett steg på vägen, verkligheten kan behöva många år på sig för att komma ikapp. Låt Sverige fortsätta att vara ett föregångsland på jämställdhetens område.

Jämställdhet är allas ansvar

De allra flesta anser att jämställdhet är något positivt som bör finnas överallt i det svenska samhället. Samma personer tillåter ändå att könsbaserade fördomar styr handlande och beslut i yrkesliv och vardag, ofta helt omedvetet. Att förändra förlegade synsätt är ingen lätt sak, men säkert är att alla måste dra sitt strå till stacken och de som förfogar över ett forum att uttrycka sig i eller kan influera andra att tänka till bör ta sitt ansvar – för allas bästa.

Det är vår förhoppning att denna handbok ska fungera både som ett stöd i genomförandet av kvinnors rättigheter på lokal nivå, och som en källa till inspiration och kritiskt granskande av Sverige idag.

Kvinnors och flickors rättigheter är inget avskrivet politiskt mål – det är lika aktuellt nu som någonsin!

CEDAW-Nätverket

Stockholm den 14 april 2004

Historik

Historik

Mänskliga rättigheter – även för kvinnor

Att särskilja kvinnors rättigheter från mänskliga rättigheter kan tyckas absurd, det borde ju vara samma sak! Men vi har en bra bit kvar till ett jämlikt samhälle, och kvinnor, i egenskap av en samhällsgrupp som inte har tillgång till sina mänskliga rättigheter i samma utsträckning som alla andra, behöver fortfarande ett starkt skydd.

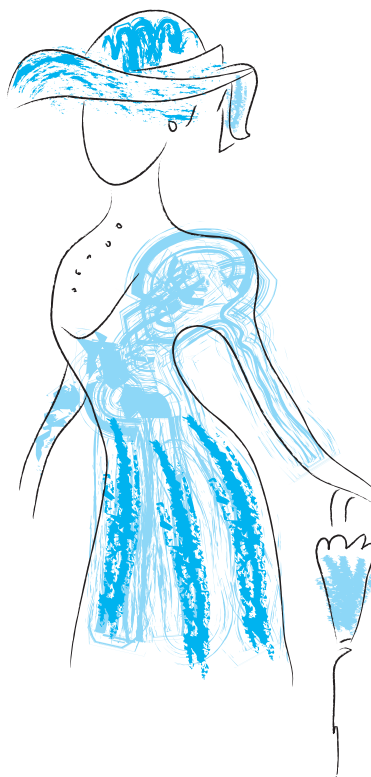
Redan 1792 hävdade Mary Wollstonecraft i skrivelsen ”Till försvar av kvinnans rättigheter” att kvinnan inte skapats för att vara mannen till behag, utan är en självständig varelse som har rätt till samma uppfostran och utbildning som män. Först hundra år senare fick kampen för lika rättigheter fart i och med kraven på rösträtt som ställdes kring förra sekelskiftet. Sveriges kvinnor fick kommunal rösträtt 1919, och allmän 1921. Sverige var dock ingen föregångare på det här området, många länder hade varit snabbare med att införa rösträtt för kvinnor. Trots det, så var en majoritet av världens kvinnor inte röstberättigade vid FN:s bildande 1945.¹

FN:s arbete på kvinnorättsområdet

I FN:s stadga anges som ett av FN:s ändamål att främja lika rättigheter för alla, oavsett kön. När den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna lades fram 1948 blev den ett grunddokument för FN:s fortsatta arbete med mänskliga rättigheter. I artikel 2 stadgas att ”envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt”. Artikel 2 etablerar den viktiga jämställdhetsprincipen.

FN:s därefter kommande konventioner och deklarationer har alla tagit sitt avstamp från den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Jämställdhetsprincipen återfinns i 1966 års konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter, samt om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, likaväl som i tortyrkonventionen, barnkonventionen och konventionen mot rasdiskriminering.

Kampen för kvinnors rättigheter inom FN har hela tiden pågått parallellt med den kamp som kvinnorörelsen drivit. Fokus låg till en början på jämställdhet inom medborgerliga och politiska områden, samt utbildning, arbete och rätten att behålla sin nationalitet. Därefter kom frågor som tidigare ansetts vara av privat natur, såsom äktenskapet och mödraskapet, att debatteras öppet på den internationella arenan. ²

FN:s kvinnokommission

Ett år efter FN:s bildande inrättades kvinnokommissionen av ECOSOC - FN:s ekonomiska och sociala råd. Kvinnokommissionen gavs till uppgift att arbeta för jämställdhet genom att förbereda rekommendationer och rapporter inom politiska, ekonomiska, sociala och utbildningsrelaterade områden, samt genom att belysa specifika problem där behovet av ingripande var akut. ³

Kvinnokommissionen utgörs av representanter från 45 medlemsstater, med en mandatperiod på fyra år, valda för att säkerställa en rättvis representation från alla delar av världen. Länder som inte representeras är dock välkomna att delta som observatörer i kommissionens arbete.

Kvinnokommissionens mandat utökades 1987 till att inbegripa uppföljning och utvärdering av efterlevnaden av existerande kvinnorättsdokument på både global och regional nivå. Efter kvinnokonferensen i Peking 1995 har det slutdokument som då antogs kommit att utgöra grunden för kommissionens fortsatta arbete. ⁴

Sverige har representerats i kvinnokommissionen under perioderna 1954-59, 1975-78 och 1988-91. Sedan Sverige blev medlem i EU har flertalet frågor drivits gemensamt av EU-länderna. ⁵

1951-1975

På 50-talet började arbetet för jämlikhet att bära frukt. ILO-konventionen om lika lön för likvärdigt arbete från 1951 följdes raskt av 1952 års konvention om kvinnans politiska rättigheter, vilken bland annat slår fast rätten att rösta och inneha offentliga ämbeten. ⁶

Frågan om kvinnors rätt att behålla sin egen nationalitet vid giftermål med en utländsk man var ett av kvinnokommissionens första stora fokus. Dessa kvinnor ansågs särskilt utsatta eftersom de ibland gjordes helt statslösa. Konventionen om den gifta kvinnans nationalitet antogs 1957, men med ett stort antal reservationer eftersom idén om att en nations egenintressen skulle kunna köras över av en internationell princip om jämställdhet var tämligen svårsmält för många stater.⁷

”Kvinnokommissionen utgörs av representanter från 45 medlemsstater, med en mandatperiod på fyra år, valda för att säkerställa en rättvis representation från alla delar av världen”

Även skadliga seder, bland annat kvinnlig könsstympning, började diskuteras under tidigt 50-tal. I en anslutande ECOSOC-resolution uppmanades medlemsstaterna att arbeta för att sådana bruk genast skulle upphöra, men problemet lades på hyllan då tiden inte ansågs mogen för att föra en så pass känslig diskussion.⁸

Efter pådrivningar från kvinnokommissionen lyckade ECOSOC 1962 få igenom en konvention om medgivande till äktenskap, minimiålder för äktenskap och registrering av äktenskap, samt en rekommendation i samma ämne 1965.⁹

År 1967 antogs deklARATIONEN om avskaffande av diskriminering mot kvinnor, vilken föregåtts av fyra års diskussioner och meningsskiljaktigheter, främst på familje- och arbetsrättens områden.¹⁰

År 1975 utropades på förslag av kvinnokommissionen till ett internationellt kvinnoår för att uppmärksamma världen på att diskrimineringen av kvinnor fortsatte och för att öka de gemensamma ansträngningarna på detta område. Den första internationella kvinnokonferensen anordnades i Mexico City samma år. Konferensen resulterade i en principdeklaration och en aktionsplan där man efterlyste skapandet av en konvention för avskaffande av diskriminering av kvinnor. Dessutom utropades 1976-85 till FN:s kvinnoårtionde.¹¹

FN:s kvinnoårtionde 1976-85

Under kvinnoårtiondet framhölls för första gången det faktum att kvinnors rättigheter inte bara berör kvinnorna själva, utan är tätt sammankopplade med alla människors välmående. Nya studier kunde visa att förbättrad hälsa, bland annat lägre barnadödlighet var ett resultat som kunde kopplas direkt till moderns utbildningsnivå.¹²

Under denna period tillkom två självständiga FN-institutioner; INSTRAW och UNIFEM. INSTRAW är ett internationellt institut för forskning och utbildning i kvinnofrågor, och UNIFEM är FN:s utvecklingsfond för kvinnor.

Den andra världskvinnokonferensen hölls i Köpenhamn 1980 för att se vilka framsteg som gjorts sedan Mexico City, och för att uppdatera aktionsplanen. Trots stora meningsskiljaktigheter kunde man till slut ändå anta den.¹³

”kvinnors rättigheter berör inte bara kvinnorna själva, utan är tätt sammankopplade med alla människors välmående”

Nairobi var värd för den tredje världskvinnokonferensen som hölls 1985. Konferensen blev en avslutning på FN:s kvinnoårtionde, och dessutom mycket framgångsrik - de 372 paragrafer långa s.k. Nairobi-strategierna antogs enhälligt. Strategierna

behandlar fem områden: jämställdhet, utveckling, fred, särskilt utsatta kvinnor och internationellt samarbete.

Äntligen en kvinnokonvention!

Redan vid FN:s tillkomst fanns idén om en separat konvention för kvinnors rättigheter, men det var inte förrän 1974 som arbetet tog fart på riktigt.

Konventionens första utkast fick inte något stort gehör, men kunde trots meningsskiljaktigheter slutligen antas av generalförsamlingen 1979 med 130 röster för, inga emot, och 11 avstående. Tyvärr hade nästan 40 länder reserverat sig mot delar av konventionen.

Reservationerna riktar sig mot elva olika artiklar. De flesta gäller artikel 29 rörande lösande av tvister med internationella domstolens hjälp, samt artikel 16 vilken handlar om avskaffandet av diskriminering inom äktenskapet och i familjelivet. ¹⁴

I april 2004 har 177 av FN:s 191 medlemsstater ratificerat kvinnokonventionen. ¹⁵

Kvinnokonventionen är unik genom sitt krav på att regeringar skall inrikta sitt arbete inte bara på att utrota diskriminering av kvinnor i den offentliga sfären, utan även i det privata livet. ¹⁶

Beijing

Fem år efter konferensen i Nairobi visade en utvärdering att framstegen var nedslående små. Efter ytterligare fem år var resultaten något bättre, men långt ifrån att leva upp till Nairobi-strategierna.

Den fjärde världskvinnokonferensen hölls i Beijing 1995. Den kom att få det högsta deltagarantalet i FN:s historia. 189 länder antog Beijingdeklarationen och en handlingsplan för arbetet med jämställdhet fram till år 2000.

Handlingsplanen definierar 12 kritiska områden som berör kvinnor, nämligen fattigdom, utbildning, hälsa, våld mot kvinnor, kvinnor och väpnade konflikter, ekonomi, kvinnor och makt, institutionella mekanismer för framsteg för kvinnor, mänskliga rättigheter, miljö, media samt flickors situation.

Framsteg görs, men nya problem har också uppenbarats, bl.a. trafficking med kvinnor och flickor.

Framtiden

I september år 2000 samlades 147 stats- och regeringschefer till ett toppmöte i New York för att diskutera världens framtid. Mötet resulterade i Milenniedeklarationen, bestående av åtta punkter vilka beskriver mål som ska vara uppnådda år 2015. I deklARATIONEN fastslås att det finns ett kollektivt ansvar för att principerna om människors värdighet, jämlikhet och jämställdhet upprätthålls på det globala planet.

Betydelsen av att säkerställa kvinnors rättigheter som ett steg på vägen mot en bättre värld erkänns i flera av målen. Bland annat ska flickor och pojkar ges samma tillgång till utbildning på alla nivåer och mödradödligheten ska minskas med tre fjärdedelar. Deklarationen slår fast att stärkandet av kvinnors makt över sina egna liv är ett effektivt sätt att bekämpa både fattigdom, hunger och sjukdomar, och därigenom stimulera en utveckling som verkligen är hållbar.¹⁷

Kvinnokonventionen

Kvinnokonventionen

Att förstå kvinnokonventionen

I den här handboken har vi valt att kalla ”konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor” för kvinnokonventionen. I internationella sammanhang talar man istället om CEDAW, efter den engelska titeln på konventionen - en benämning som vunnit mark även i Sverige. Att vi valt att frångå den här trenden beror helt enkelt på att vi tycker att kvinnokonventionen är ett bättre namn som är både lättare att förstå och lättare att sprida. Av samma anledning kallar vi ”kommittén för avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor” för kvinnokommittén.

Kvinnokonventionen grundas på principen om jämställdhet och trädde i kraft i Sverige den 3 september 1981.

Kvinnokonventionen utgörs av 30 artiklar, varav de första 16 består av definitioner och rättigheter. Artikel 2 och 3 behandlar den grundläggande förpliktelsen att avskaffa all slags diskriminering av kvinnor. I artiklarna 5-16 ges mer specifika förpliktelser. Resterande artiklar behandlar kommitténs arbete, rapportering, undertecknande av konventionen samt tvister rörande tolkningen. Inledningen till konventionen är ett uttalande om vilka åsikter, orosmoment och förhoppningar som ligger bakom skapandet av själva konventionen.

Konventionens artiklar kompletteras och förtydligas av allmänna rekommendationer som kvinnokommittén antagit.

I det följande presenteras kvinnokonventionens inledning och dess första 16 artiklar med förklaringar och kommentarer. Därefter ges en kort beskrivning av kvinnokommittén och dess funktioner, samt hur man ansluter sig till konventionen.

Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor

Inledning

De stater som har anslutit sig till denna konvention (konventionsstaterna) konstaterar att Förenta Nationernas stadga bekräftar tron på grundläggande mänskliga rättigheter, på människans värdighet och värde samt på lika rättigheter för män och kvinnor,

konstaterar att den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna slår fast principen om icke-diskriminering och förklarar att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter samt att var och en är berättigad till alla de fri- och rättigheter som anges däri, utan åtskillnad av något slag, inbegripet åtskillnad på grund av kön,

konstaterar att de stater som tillträtt de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna är skyldiga att säkerställa lika rätt för män och kvinnor att åtnjuta alla ekonomiska, sociala, kulturella, medborgerliga och politiska rättigheter,

åberopar de internationella konventioner som antagits inom FN och dess fackorgan och som främjar lika rättigheter för män och kvinnor,

uppmärksammar även de resolutioner, deklARATIONER och rekommendationer som antagits av FN och dess fackorgan och som främjar lika rättigheter för män och kvinnor, ser dock med oro att det trots dessa olika instrument fortfarande förekommer en utbredd diskriminering av kvinnor,

erinrar om att diskriminering av kvinnor kränker principerna om lika rättigheter och respekt för människans värdighet, är ett hinder för kvinnors deltagande, på samma villkor som män i sina länders politiska, sociala, ekonomiska och kulturella liv, hindrar ett ökat välbefinnande för samhälle och familj och försvårar den fulla utvecklingen av kvinnors möjligheter i sitt lands och mänsklighetens tjänst,

ser med oro att där fattigdom råder är det kvinnorna som har minsta tillgången till föda, hälsovård, utbildning av olika slag samt till anställningsmöjligheter och till tillfredsställelse av andra behov,

är övertygade om att upprättandet av den nya ekonomiska världsordningen, grundad på rätt och rättvisa, på ett betydelsefullt sätt kommer att bidra till främjandet av jämställdhet mellan män och kvinnor,

betonar att utplånandet av apartheid, alla former av rasism, rasdiskriminering, kolonialism, nykolonialism, aggression, utländsk ockupation och utländskt herravälde samt av inblandning i staters inre angelägenheter är av största vikt för att män och kvinnor till fullo skall kunna åtnjuta sina rättigheter,

slår fast att stärkandet av internationell fred och säkerhet, internationell avspänning, ömsesidigt samarbete mellan alla stater oberoende av deras sociala och ekonomiska system, allmän och fullständig nedrustning och särskilt

”Förenta Nationernas stadga bekräftar tron på grundläggande mänskliga rättigheter, på människans värdighet och värde samt på lika rättigheter för män och kvinnor”

kärnvapenedrustning under sträng och effektiv internationell kontroll, befastande av principerna om rättvisa, jämlikhet och ömsesidiga fördelar i förbindelserna mellan länder samt förverkligande av de under främmande och kolonialt herravälde och utländsk ockupation stående folkens rätt till självbestämmande och oberoende samt respekt för nationell suveränitet och territoriell integritet kommer att främja socialt framåtskridande och utveckling och som en följd härav medverka till uppnåendet av full jämställdhet mellan män och kvinnor,

är övertygade om att en fullständig och allsidig utveckling av ett land, välfärden i världen samt fredens sak kräver att kvinnorna deltar i största möjliga utsträckning på alla områden och på samma villkor som männen,

betänker kvinnornas stora, hittills inte fullt erkända bidrag till familjens välfärd och samhällets utveckling, moderskapets sociala betydelse och båda föräldrarnas roll inom familjen och när det gäller barnens uppfostran, och är medvetna om att kvinnornas roll som barnaföderskor inte får vara en grund för diskriminering utan att ansvaret för barnuppfostran måste delas mellan män och kvinnor samt hela samhället,

är medvetna om att en ändring av mannens traditionella roll liksom av kvinnans roll inom samhället och familjen är nödvändig för att full jämställdhet mellan män och kvinnor skall uppnås,

är beslutna att genomföra principerna i deklARATIONEN om avskaffande av diskriminering av kvinnor och vidta de åtgärder som krävs för avskaffandet av sådan diskriminering i alla dess former och yttringar och kommer överens om följande:

Kommentarer till inledningen

I en inledning till en deklARATION eller konvention uttrycks målet med densamma, och de bakomliggande orsaker som lett till dess tillkomst anges. Ofta tar man också med avståndstaganden och insikter som man anser bör ligga till grund för dokumentet.

I kvinnokonventionens inledning fastslås att diskrimineringen av kvinnor fortsätter trots alla resolutioner och deklARATIONER som antagits av FN. Alla stater som skrivit på FN:s människorättskonventioner är skyldiga att säkerställa jämställdhet på de ekonomiska, sociala, kulturella, medborgerliga och politiska områdena.

Jämställdhet mellan kvinnor och män, i hemmet och i samhället, har stor betydelse för både nationell och internationell utveckling. Kvinnornas betydelse och deras bidrag till välfärden är fortfarande inte helt erkänd. För att uppnå jämställdhet mellan könen måste en förändring av den traditionella mans- och kvinnorollen.

Del I

I artikel 1-6 definieras diskriminering av kvinnor, och konventionsstaterna befäster sin enighet i att genomföra konventionens mål med hjälp av lagstiftning, administrativa åtgärder och andra medel, såsom kvotering.

Artikel 1 – Definition av ”diskriminering av kvinnor”

I denna konvention avser uttrycket ”diskriminering av kvinnor” varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av kön som har till följd eller syfte att begränsa eller omintetgöra erkännandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller medborgerliga området eller något annat område för kvinnor, oberoende av civilstånd och med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, eller åtnjutandet eller utövandet av dessa rättigheter och friheter.

Kommentarer till artikel 1

Kvinnokonventionen är det första internationella dokument som definierar diskriminering mot kvinnor. Definitionen gäller för alla konventionens artiklar.

Enligt kvinnokommitténs rekommendation nr. 19 ska de rättigheter och friheter som nämns i artikel 1 innefatta: ¹

- ☞ Rätten till liv
- ☞ Rätten att inte utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
- ☞ Rätten till frihet och personlig säkerhet
- ☞ Rätten till lika skydd av lagen
- ☞ Rätten till jämställdhet inom familjen
- ☞ Rätten till den högsta uppnåeliga standarden vad avser fysisk och mental hälsa
- ☞ Rätten till rättvisa och gynnsamma arbetsförhållanden

Kvinnokommittén säger också att könsbaserat våld, dvs. våld som riktas mot en kvinna i egenskap av hennes könstillhörighet eller som drabbar kvinnor oproportionerligt hårt, ska ingå i definitionen av vad som är diskriminering av kvinnor. Detta gäller oavsett om det är staten eller en privatperson som är förövare. ²

Alla former av uteslutande eller förhindrande av kvinnors rätt att leva sina liv med tillgång till samma rättigheter och friheter som män skall räknas som diskriminering av kvinnor, även om diskrimineringen är oavsiktlig.

Definitionen omfattar diskriminering på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller medborgerliga området, ”eller något annat område”. Härigenom hamnar även diskriminering i hemmet och på det privata planet inom definitionens ramar. ³

Artikel 2 – Skyldighet att avskaffa diskriminering av kvinnor

Konventionsstaterna fördömer diskriminering av kvinnor i alla dess former, är eniga om att på lämpligt sätt och utan dröjsmål inrikta sin politik på att avskaffa diskriminering av kvinnor och åtar sig i detta syfte att

- a) införa principen om jämställdhet mellan män och kvinnor i sina nationella grundlagar eller andra lämpliga författningar, om så inte redan skett, och säkerställa att denna princip genomförs i praktiken genom författningar och andra lämpliga medel;
- b) vidta lämpliga lagstiftnings- och andra åtgärder, vid behov innefattande påföljder, som förbjuder all diskriminering av kvinnor;
- c) skapa rättsligt skydd för kvinnors rättigheter på samma grunder som för män och att genom behöriga nationella domstolar och andra offentliga institutioner säkerställa ett effektivt skydd för kvinnor mot varje diskriminerande handling;
- d) avstå från varje diskriminerande handling eller förfarande mot kvinnor och säkerställa att myndigheter och offentliga institutioner handlar i överensstämmelse med denna skyldighet;
- e) vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor från enskilda personers, organisationers eller företags sida;
- f) vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att ändra eller upphäva gällande lagar och förordningar, sedvänjor eller bruk som innebär diskriminering av kvinnor;
- g) upphäva alla nationella straffbestämmelser som innebär diskriminering av kvinnor.

Kommentarer till artikel 2

Artikel 2 beskriver vilka förpliktelser för att avskaffa diskriminering mot kvinnor som staterna åtagit sig. Bland annat ska jämställdhetsprincipen finnas med i grundlagen, och kvinnor ska skyddas från diskriminering genom lagstiftning. Åtgärder måste vidtas för att både myndigheter, företag och privatpersoner skall avstå från diskriminering, och alla seder och lagar som har diskriminerande verkan måste ändras eller upphöra.

Kvinnokommittén menar att artikel 2 är en av de grundläggande artiklarna i kvinnokonventionen, och att de stater som ansluter sig till konventionen gör det eftersom de håller med om att all diskriminering av kvinnor skall fördömas. Därför är det inte acceptabelt att reservera sig mot artikel 2. ⁴

I artikel 2 (e) och (f) understryks att diskriminering enligt konventionens definition inte bara är något som staten kan utöva, utan även enskilda personer. Staten kan anses vara ansvarig för enskilda individers handlande om inte tillräckligt gjorts för att förhindra detta. Samma sak gäller om ett sådant handlande inte utreds och straffas, eller om ingen kompensation ges till den som utsatts för brottet.

”Kvinnokommittén rekommenderar staterna att utbilda sina tjänstemän i genusfrågor för att säkerställa konventionens efterlevnad”

Kvinnokommittén rekommenderar dessutom staterna att utbilda sina tjänstemän i genusfrågor för att säkerställa konventionens efterlevnad. ⁵

Kraven i denna artikel går mycket längre än att bara kräva att staterna ändrar sina lagar – det är den faktiska efterlevnaden av jämställdhetsprincipen som är viktigast!

I den svenska grundlagen förbjuds lagstiftning som missgynnar någon på grund av kön. Andra svenska lagar på området är Jämställdhetslagen och lagen om likabehandling i högskolan. Det är Jämställdhetsombudsmannen som har till uppgift att granska efterlevnaden av dessa lagar. ⁶

Fundera över:

- ☞ Är Jämställdhetsombudsmannen (JämO) en tillräckligt stark institution för hanteringen av dessa frågor?
- ☞ Vilken utbildning i jämställdhetsfrågor ges på din skola/arbetsplats? Är den tillräcklig?
- ☞ Känner alla till att regeringen har en skyldighet att avskaffa diskriminering?

Artikel 3 – Utveckling och framsteg för alla kvinnor

Konventionsstaterna skall på alla områden, och särskilt på de politiska, sociala, ekonomiska och kulturella områdena, vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att säkerställa full utveckling och framsteg för kvinnorna och därmed garantera dem utövande och åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på grundval av jämställdhet med männen.

Kommentarer till artikel 3

Artikel 3 förpliktigar konventionsstaterna att fullfölja sina åtaganden enligt artikel 2. Alla lämpliga åtgärder ska tas för att på alla områden säkerställa jämställdhet mellan kvinnor och män.

Glöm inte bort att denna, liksom alla andra artiklar i konventionen, självklart omfattar kvinnor som har en särskilt utsatt position i samhället, och som riskerar att dubbeldiskrimineras - exempelvis kvinnor med olika former av handikapp och invandrarkvinnor.

Kvinnokommittén antog 1991 allmän rekommendation nr.18, där konventionsstaterna uppmanas att i sina rapporter informera om situationen för kvinnor och flickor med funktionshinder.⁷

Fundera över:

- ☞ Hur ska vi lyckas med att införa total jämställdhet?
- ☞ När har ”full utveckling och framsteg” uppnåtts i ett samhälle?
- ☞ Är kvinnor tillräckligt delaktiga i utformningen av de åtgärder som ska leda fram till detta? Om inte - varför?
- ☞ Har du kunskap om situationen inom din samhällssektor när det gäller kvinnor och flickor med funktionshinder?

Artikel 4 – Tillfälliga åtgärder för att uppnå jämställdhet

1. Konventionsstaternas vidtagande av tillfälliga, särskilda åtgärder för att påskynda faktisk jämställdhet mellan män och kvinnor skall inte betraktas såsom diskriminering enligt denna konvention, men får inte medföra ett bibehållande av olikvärdiga eller skilda normer; dessa normer skall upphöra när jämställdhet i fråga om möjligheter och behandling har uppnåtts.
2. Konventionsstaternas vidtagande av särskilda åtgärder, inklusive de åtgärder som nämns i denna konvention, för att skydda moderskapet, skall inte anses vara diskriminerande.

Kommentarer till artikel 4

Särskilda åtgärder är enligt artikel 4 en tillåten metod för att uppnå jämställdhet i samhället. Skälet till att detta tillåts är att skillnaden mellan lagen och att uppnå jämställdhet i verkligheten ofta är stor. Eftersom positiv särbehandling eller kvotering är ett led i strävandet efter jämställdhet ska detta inte anses vara diskriminerande. Så fort detta mål är uppnått ska särbehandlingen dock upphöra.

1988 uppmanade kvinnokommittén de anslutna staterna att använda sig av artikel 4.1 i större utsträckning än vad som hittills gjorts för att uppnå konventionens mål på arbetsmarknaden, inom utbildningsväsendet och politiken.

Det understryks särskilt att åtgärder som vidtas för att skydda kvinnospecifika områden, som exempelvis moderskapet, inte ska anses vara diskriminerande.

Det är viktigt att notera att inte alla åtgärder som är till fördel för kvinnor faller inom ramen för artikel 4. Skillnad måste göras mellan åtgärder som vidtas för att påskynda uppfyllelsen av ett konkret mål, och åtgärder som syftar till att säkerställa kvinnors civila, politiska, ekonomiska, sociala eller kulturella rättigheter.⁸

Fundera över:

- ☞ I vilken utsträckning använder man sig av dessa särskilda åtgärder i Sverige?
- ☞ Vilka resultat har det fått? Är det tillräckligt?
- ☞ Varför är motståndet mot kvotering så stort? Hur ska jämställdhet uppnås utan kvoteringsåtgärder?

Artikel 5 – Stereotypa roller

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att

- a) ändra mäns och kvinnors sociala och kulturella beteendemönster för att därmed avskaffa fördomar samt seder och bruk som grundar sig på föreställningen om det ena könets underlägsenhet eller på stelnade roller för män och kvinnor;
- b) säkerställa att familjeutbildningen bibringar en riktig uppfattning om moderskapet såsom social funktion och erkänner att män och kvinnor har gemensamt ansvar för sina barns uppfostran och utveckling, varvid barnens bästa alltid skall komma i första hand.

Kommentarer till artikel 5

Även då stora ansträngningar görs för att uppnå jämställdhet både på det juridiska och det faktiska planet är det en förändring av kvinnors och mäns fördomar och beteenden i grunden som måste ske.

Artikel 5 (a) manar konventionsstaterna till att angripa beteendemönster som är stereotypa och som framställer det ena könet som bättre eller sämre än det andra. Könsroller är oftast tydligast i hemmet, och artikel 5 (b) fordrar att föräldrarnas gemensamma ansvar för sina barn framhålls, och att moder-skapets viktiga funktion erkänns.

Kvinnokommittén har uttryckt oro över att synen på kvinnor är så stereotyp, och konventionsstaterna uppmanas att utbilda och informera allmänheten för att förändra detta förlegade synsätt, för att därigenom uppnå kulturell och social jämlikhet.⁹

Här understryks återigen att andra än staten innefattas i utövarbegreppet enligt konventionen.

Fundera över:

- ☞ Vad förväntar vi oss av män respektive kvinnor i olika situationer?
- ☞ Vad anses vara ”kvinnligt” och vad anses vara ”manligt”?
- ☞ Varför är det ofta en självklarhet att kvinnan i familjen eller förhållandet skall ta det största ansvaret för hushållet vad gäller matlagning, städning, tvätt, etc?
- ☞ Varför har dessa viktiga uppgifter så låg status?
- ☞ Varför skyller vi brister i ett hem på kvinnan istället för på båda parter?
- ☞ Hur kan fler pappor motiveras att utnyttja sin föräldraledighet?
- ☞ Varför är det oftast mammorna som stannar hemma för vård av sjukt barn?
- ☞ Anser de flesta att mamman är bättre lämpad att uppfostra barnen?
- ☞ Hur påverkas en arbetsplats av stereotypa synsätt?

Artikel 6 – Prostitution och handel med kvinnor

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att bekämpa alla former av handel med kvinnor och utnyttjande av kvinnoprostitution.

Kommentarer till artikel 6

Hög arbetslöshet, fattigdom och felaktiga föreställningar om kvinnors sexuella tillgänglighet tvingar många kvinnor och flickor till prostitution. Prostituerade är på grund av sin låga status en sårbar och marginaliserad grupp som behöver samma skydd mot våldtäkt och andra former av våld som alla andra kvinnor. Hög arbetslöshet och fattigdom är också orsaker som leder till ökad trafficking.

Trafficking är ett annat ord för människohandel, och betyder i det här sammanhanget rekrytering, transporter, härbärgering eller mottagande av personer som genom hot, våld eller annan form av tvång, bortrövats eller lurats i syfte att sedan utnyttjas sexuellt, i prostitution eller till tvångsarbete.¹⁰

Redan 1949 antogs FN:s konvention om människohandel och prostitution, vilken helt tar avstånd från koppleri och prostitution, samt förbjuder bordeller. Kvinnokonventionen artikel 6 går steget längre genom att föreskriva att konventionsstaterna inte bara skall lagstifta för att komma åt problemen, utan dessutom angripa de bakomliggande orsakerna till trafficking och prostitution.

Artikel 6 omfattar även andra former av sexuellt utnyttjande än de som nämns ovan, däribland sexturism, anställningar av hemhjälp från företrädesvis utvecklingsländer, vilka sedan utnyttjas sexuellt,

samt skenäktenskap eller ”hustruimport” i samma syfte. Artikeln uppmanar dock inte konventionsstaterna att göra prostitution straffbart. ¹¹

Enligt rikskriminalpolisen kommer 200-500 kvinnor till Sverige varje år som offer för trafficking. De flesta är från Baltikum eller Ryssland och har lurats att komma hit genom falska erbjudanden om arbete som servitris eller i privata hushåll. Dessa kvinnor isoleras och bevakas av hallickar som ofta tar hand om merparten av deras inkomst. ¹²

Fundera över:

- ☞ Hur kan skyddet för utsatta grupper i samhället ökas?
- ☞ Hur ser situationen ut i Sverige?
- ☞ Vilka insatser görs i andra länder från svenskt håll?
- ☞ Hur kan ett gränsöverskridande samarbete se ut?
- ☞ Det är inte bara staten som kan och ska motverka detta - vilket ansvar har vi själva?

Del II

Artiklarna 7-9 behandlar kvinnors rättigheter i politiska och offentliga sammanhang.

Artikel 7 – politiskt och offentligt liv

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor i landets politiska och offentliga liv och särskilt säkerställa kvinnornas rätt att, på samma villkor som gäller för män,

- a) rösta vid alla val och folkomröstningar samt vara valbara till alla genom allmänna val tillsatta organ;
- b) delta i utformningen av de styrande samhällsorganens politik och i förverkligandet av denna samt inneha ämbeten och fullgöra alla officiella åligganden på alla nivåer inom förvaltningen;
- c) delta i icke-statliga organisationer och sammanslutningar inom landets offentliga och politiska liv.

Kommentarer till artikel 7

Ett lands politiska och offentliga liv är ett vitt begrepp. Det innefattar allt utövande av politisk makt, exempelvis lagstiftande, juridisk och administrativ. Begreppet täcker också alla former av offentlig administration, samt utarbetandet av internationell, nationell och kommunal politik. Därtill kan man också räkna politiska partier, fackföreningar, olika sammanslutningar och icke-statliga föreningar.¹³

Trots att principen om jämställdhet finns grundlagsstadgad i Sverige är den ännu inte förverkligad. För att uppnå detta mål krävs ett mer aktivt deltagande av kvinnor i det politiska och offentliga livet. För att ett samhälle skall vara rättvist och fungera effektivt krävs det att alla dess medlemmar kan, och välkomnas, att engagera sig.

Artikel 7 (a) tar upp den redan befintliga rättigheten att rösta och vara valbar. Denna rättighet återfinns både i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i konventionen om kvinnans politiska rättigheter från 1952, samt även i 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Specifikt för artikel 7 (a) är att den uttryckligen tar upp folkomröstning.

Rättigheterna i artikel 7 (b) återfinns också i tidigare människorättsinstrument, men ges något mer tyngd av kravet på att dessa rättigheter skall ”säkerställas”. Detta kan göras genom positiv särbehandling eller annan form av kvotering i enlighet med artikel 4.¹⁴

Artikel 7 (c) tar upp icke-statliga organisationer och kvinnors föreningsrätt på lika villkor som män.

Hur viktiga dessa rättigheter är understryks redan i konventionens inledning, där det bland annat sägs att diskriminering är ett hinder för kvinnors deltagande på samma villkor som män i sina länders politiska, sociala, ekonomiska och kulturella liv, och att detta försvårar den fulla utvecklingen av kvinnors möjligheter i sitt lands och mänsklighetens tjänst.

Trots att kvinnor alltid haft en central roll i samhällsutvecklingen genom sitt upprätthållande av familjen, har de länge uteslutits från det politiska livet och beslutandeprocessen. Idag tar kvinnor i Sverige mer plats på den offentliga arenan, men hindras fortfarande från ett helhjärtat deltagande på grund av dubbla arbetsbördor och oflexibla arbetstider.

Ett förlegat synsätt i dessa sammanhang leder ofta till att kvinnor får svara för frågor som anses mer ”kvinnliga”, som miljö, hälsa och barn, men mer sällan finansiella eller konflikthanteringsfrågor.¹⁵

Av cheferna på högsta nivå inom regeringskansliet var 29 stycken kvinnor och 52 stycken män år 2002. Bland börsnoterade företag samma år var könsfördelningen bland styrelseledamöterna 6 procent kvinnor och 94 procent män. Av 335 börsnoterade företag fanns bara 6 kvinnliga ordinarie vd.¹⁶

Fundera över:

- ☞ Vad är det som hindrar kvinnor från att inneha chefsposter i samma utsträckning som män?
- ☞ Beror könsfördelningen i olika nämnder och arbetsgrupper på vilken fråga som behandlas där?

Artikel 8 – Internationellt arbete

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att tillförsäkra kvinnor, på samma villkor som män och utan någon diskriminering, möjligheten att företräda sina regeringar på internationell nivå och att delta i arbetet i internationella organisationer.

Kommentarer till artikel 8

Liksom i FN-stadgan artikel 8 ställs här krav på att kvinnor ska ges samma möjligheter som män när det gäller att företräda sina regeringar och arbeta internationellt. Detta innebär exempelvis att kvinnor skall delta i arbetet med diplomatiska, ekonomiska och militära frågor, samt ingå i officiella delegationer på internationell nivå.¹⁷

Idag fattas avgörande beslut i globala frågor, såsom freds- och konfliktlösning, kärnvapenedrustning, u-landshjälp och ekonomiska omstruktureringar med endast ett begränsat antal deltagande kvinnor. Detta står i stark kontrast till det antal kvinnor som engagerar sig i liknande frågor på icke-statlig nivå, exempelvis inom olika frivilligorganisationer.¹⁸

Jämlik representation på det internationella planet är långt ifrån ett uppnått mål, inte minst inom FN. Kommittén föreslår därför att konventionsstaterna skall använda sig av tillfälliga, särskilda åtgärder enligt artikel 4 för att förverkliga detta mål.¹⁹

Diskriminerande antaganden som att barn och ansvar för familjen skulle hindra en kvinna från att acceptera internationella åtaganden, eller att hon på grund av detta påstådda ansvar skulle utföra sitt arbete sämre än en man står ofta i vägen för en kvinnas internationella karriär.²⁰

Fundera över:

- ☞ Varför skulle en kvinna vara sämre på att medla i en konflikt eller fatta ekonomiska och militära beslut än en man?
- ☞ Varför skulle en man vara sämre på att sköta ett hushåll eller förmedla goda värderingar till sina barn än en kvinna?
- ☞ Hur kan dessa förlegade attityder förändras?

Artikel 9 - Medborgarskap

1. Konventionsstaterna skall ge kvinnor samma rätt som män att förvärva, byta eller behålla sitt medborgarskap. De skall särskilt säkerställa att varken äktenskap med en utlänning eller makens byte av medborgarskap under äktenskapet automatiskt skall medföra ändring av hustruns medborgarskap, göra henne statslös eller påtvinga henne makens medborgarskap.
2. Konventionsstaterna skall ge kvinnor samma rättigheter som män i fråga om deras barns medborgarskap.

Kommentarer till artikel 9

Medborgarskap är en förutsättning för ett aktivt deltagande i samhället. Medborgarskapstillhörigheten påverkar både en kvinnas rösträtt, valbarhet, boende och tillgång till sociala förmåner som exempelvis vård. I många stater påverkas en kvinnas medborgarskap av hennes makes, vilket leder till att kvinnan automatiskt får samma medborgarskap som mannen vid äktenskap, eller blir helt utan.

Rätten till medborgarskap behandlades redan i 1957 års konvention om den gifta kvinnans nationalitet, och dessförinnan i den allmänna deklARATIONEN om mänskliga rättigheter, artikel 15, där det sägs att ”envar har rätt till en nationalitet”.

Artikel 9 stärker denna rättighet genom sin utförlighet och uttryckliga förbud av att en kvinnas nationalitet ska gå att automatisera beroende på hennes makes medborgarskap.

Del III

Genom artiklarna 10-14 antar konventionsstaterna utmaningen att avskaffa diskriminering av kvinnor inom områden som utbildning, arbetsmarknad, hälsovård, ekonomi, samt inom den sociala och kulturella sfären.

Artikel 10 - Utbildning

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor för att tillförsäkra dem samma rättigheter som män när det gäller utbildning och särskilt, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa

- a) samma villkor för yrkesvägledning, tillträde till studier och erhållande av diplom från utbildningsanstalter av alla slag, såväl på landsbygden som i städerna; denna jämställdhet skall säkerställas i förskolor och i allmän, teknisk och högre teknisk utbildning liksom i all yrkesutbildning;
- b) tillträde till samma studiekurser och examina, tillgång till lärarpersonal med lika höga kvalifikationer samt skollokaler och utrustning av samma standard;
- c) avskaffandet, på alla nivåer och inom alla former av utbildning, av stelnade uppfattningar av mans- och kvinnorollerna genom att främja samundervisning och annat slags undervisning som kan bidra till att detta syfte uppnås och särskilt genom att se över läroböcker och läroplaner samt anpassa undervisningsmetoderna;
- d) samma möjligheter att få stipendier och andra studiebidrag;
- e) samma möjligheter till återkommande utbildning, inklusive alfabetiseringsprogram för vuxna, särskilt sådana som syftar till att så snabbt som möjligt minska klyftan i utbildning mellan män och kvinnor;
- f) en minskning av antalet kvinnliga elever som avbryter sina studier och upprättande av studievägar för flickor och kvinnor som har slutat skolan i förtid;

- g) samma möjligheter att delta aktivt i idrott och gymnastikundervisning;
- h) tillgång till detaljerad pedagogisk information för att bidra till att säkerställa familjernas hälsa och välbefinnande, inklusive information och rådgivning om familjeplanering.

Kommentarer till artikel 10

Enligt denna artikel skall konventionsstaterna göra allt de kan för att bekämpa diskriminering inom utbildningsområdet. Kvinnor ska ha samma studiemöjligheter som män, från förskola till högre utbildning. Dessutom ska kvinnor garanteras samma kvalitet på utbildningen i form av kvalificerad personal och utrustningsstandard. Fördomar om mans- och kvinnoroller ska motarbetas genom samundervisning och anpassning av undervisningsmetoderna. Kvinnor och män ska ges samma möjligheter att få studiebidrag och stipendier.

Att diskriminering förekommer redan i förskolan tydliggjordes genom projektet ”Jämställdhet – vidgade könsroller för flickor och pojkar i förskolan” som genomfördes i Gävleborgs län under 1996. Projektet visade att den omedvetna särbehandlingen av barn startar redan på spädbarnstadiet. Småpojkar ges utrymme att experimentera medan småflickor överbeskyddas. Särbehandlingen fortsätter sedan på dagis där pojkarna ges mer uppmärksamhet och utrymme än flickorna, som förväntas vara hjälpsamma och vänta på sin tur. Att säkerställa jämställdhet på utbildningsområdet handlar om mer än att uppmuntra tjejer att läsa tekniska utbildningar och få fler killar till vård och omsorg. Jämställdhetsarbetet måste börja redan i förskolan! ²¹

När det gäller flickor kompletteras kvinnokonventionens artiklar om utbildning av barnkonventionens artiklar 28 och 29 om barnets rätt till utbildning.

Kvinnor utgör majoriteten av dem som studerar och avlägger examen på universiteten i Sverige. Trots detta är bara 14 procent av professorerna kvinnor, något som inte beror på att det saknades kvinnliga doktorander då dagens professorer grundlade sin karriär. Det är dubbelt så svårt för en kvinna som för en man att bli professor om de båda doktorerat inom samma område. ²²

Påbyggnadsutbildning är särskilt viktigt när det gäller att överbrygga klyftan mellan kvinnor och män inom tekniska områden, och vice versa inom omsorgsyrken. Vuxenutbildning spelar en mycket viktig roll för utsatta grupper som invandrarkvinnor, vilka ofta lever ett isolerat liv i hemmet. ²³

Artikel 10 (h) uttrycker hur viktigt det är att flickor och kvinnor ges detaljerad information om familjeplanering för att de själva skall kunna bestämma över sina kroppar och eventuella graviditeter.

Utan möjligheter till utbildning och karriär får kvinnor inga chanser att skapa sig ett eget liv och en egen ekonomi. Utan egen ekonomi blir kvinnorna beroende av bidrag och bundna till hemmet i större utsträckning.

Fundera över:

- ☞ Vilka förväntningar och värderingar styr vårt bemötande av barn och ungdomar?
- ☞ Vilka konsekvenser får detta bemötande? Är det eftersträvänsvärt?
- ☞ Får flickor med funktionshinder samma uppmuntran och möjligheter som pojkar?
- ☞ Hur kan skolan förändras för att klara av att ge flickor och pojkar samma rättigheter och skyldigheter?
- ☞ Varför ger inte det akademiska systemet kvinnor samma karriärchanser som män?

Artikel 11 – Arbetsmarknad och arbetsplats

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor på arbetsmarknaden för att, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa samma rättigheter, särskilt

- a) rätten till arbete såsom en oförtytterlig rätt som tillkommer alla människor;
- b) rätten till samma anställningsmöjligheter, inklusive användning av samma urvalskriterier vid anställning;
- c) rätten till fritt val av yrke och anställning, rätten till befordran, anställningstrygghet samt alla anställningsförmåner och tjänstevillkor, liksom rätten till yrkesutbildning och omskolning, inklusive lärlingsutbildning, högre yrkesutbildning och återkommande utbildning;
- d) rätten till lika lön, inklusive förmåner, och till lika behandling vad beträffar arbete av lika värde liksom till lika behandling i fråga om arbetsvärdering;
- e) rätten till social trygghet, särskilt då det är fråga om pensionering, arbetslöshet, sjukdom, invaliditet och ålderdom samt annan arbetsoförmåga liksom rätten till betald semester;
- f) rätten till arbetarskydd, inklusive skydd för fortplantningsfunktionen.

2. För att förhindra diskriminering av kvinnor på grund av äktenskap eller moderskap och för att säkerställa kvinnors faktiska rätt till arbete, skall konventionsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att

- a) förbjuda, med stöd av rättsliga påföljder, avskedande på grund av graviditet eller moderskapsledighet, liksom också diskriminering vid avskedande grundad på civilstånd;
- b) införa moderskapsledighet med lön eller jämförbara sociala förmåner utan förlust av anställning, kvalifikationstid eller sociala bidrag;
- c) främja nödvändig social service som gör det möjligt för föräldrar att förena familjeplikter med yrkesansvar och deltagande i det offentliga livet, särskilt genom att verka för att ett system för barnomsorg skapas och byggs ut;
- d) ge särskilt skydd för gravida kvinnor i arbeten som visat sig ha skadlig inverkan på dem.

3. Skyddslagstiftning i frågor som behandlas i denna artikel skall regelbundet omprövas mot bakgrund av vetenskaplig och teknologisk kunskap och skall vid behov ändras, upphävas eller utvidgas.

Kommentarer till artikel 11

Artikel 11 garanterar kvinnor samma anställningsmöjligheter, tjänstevillkor, förmåner och skydd som män. Staterna som anslutit sig till konventionen har förbundit sig att se till att all diskriminering, vare sig direkt eller indirekt, mot kvinnor i anställningssituationer och på arbetsplatser upphör. Detta innebär att kvinnor ska ha samma möjligheter till befordran, vidareutbildning och säkerhet på arbetsplatsen. Självklart ska kvinnor ha lika lön för likvärdigt arbete!

Internationella arbetsorganisationen (ILO) antog redan 1951 en konvention om lika lön för likvärdigt arbete, vilken kvinnokommittén uppmanade alla konventionsstater att ratificera.²⁴

Inom yrkesgruppen vård och omsorg är 89 procent av de anställda kvinnor. Dessa erhåller en snittlön på 98 procent av den lön männen i samma yrkesgrupp erhåller. Ännu större är skillnaden företagsekonomer emellan, de kvinnliga ekonomerna får bara 77 procent av den lön deras manliga kolleger får.²⁵

I kommitténs allmänna rekommendation nr. 17 diskuteras allt det oavlönade arbete som utförs i hemmen av framförallt kvinnor. Även om detta arbete utförs inom hemmets fyra väggar så bidrar det i allra högsta grad till landets utveckling och borde därför också uppskattas därefter.²⁶

Enligt statistik från år 2000 och 2001 arbetar män och kvinnor i Sverige lika mycket sett över veckans dagar, ca 8 timmar per dag. Kvinnorna utför dock lika mycket obetalt som betalt arbete, medan männen utför dubbelt så

”Att avskeda någon på grund av graviditet eller mammaledighet ska vara en omöjlighet. Som förälder måste man ges chansen att förena familjeliv med arbete”

mycket betalt som obetalt arbete. I åldersgruppen 20-64 år utför kvinnorna drygt 28 timmar obetalt arbete per vecka, och männen endast 20 timmar.²⁷

Artikel 11 har ett nära samband med artikel 10 som behandlar utbildning, då lika rätt till utbildning är en förutsättning för

att kvinnor skall ha samma karriärmöjligheter som män.

Kvinnors möjligheter att välja yrke ska inte begränsas till eller inriktas på yrken som uppfattas som typiska för kvinnor.

Kvinnor i Sverige arbetar idag till lika stor del i offentlig som i privat sektor medan männen till största delen arbetar i privat sektor.²⁸

Artikel 11 ställer också särskilda krav på avskaffande av diskriminering av kvinnor i arbetslivet på grund av äktenskap eller moderskap. Att avskeda någon på grund av graviditet eller mammaledighet ska vara en omöjlighet. Som förälder måste man ges chansen att förena familjeliv med arbete.

Kvinnor som bor och arbetar tillfälligt i ett annat land skall ha rätt att ha sin make eller partner och barn med sig dit.²⁹

Sexuella trakasserier på arbetsplatsen skall också klassas som könsbaserat våld. Sexuella trakasserier tar sig uttryck i bland annat ovälkommen fysisk kontakt, anmärkningar med sexuell underton och sexuella krav, i ord eller handling. Förekomsten av pornografi i någon form på en arbetsplats kan också klassas som sexuella trakasserier. Att arbeta under sådana förhållanden är förnedrande och kan utgöra en hälso- och säkerhetsrisk.

En kvinna diskrimineras på sin arbetsplats om hon har skäl att tro att hennes invändningar mot trakasserier skulle leda till otrevlig stämning på arbetsplatsen, försämring av hennes anställningsförhållanden eller chanser till befordran.³⁰

Fundera över

- ☞ Hur ser anställningskraven ut på din arbetsplats? Om en tjänst har särskilda villkor får de inte leda till könsdiskriminering.
- ☞ Kvinnor med funktionshinder har sämre möjligheter att skaffa och behålla ett arbete. Finns det något åtgärdsprogram för detta?
- ☞ Finns en outtalad eller uttalad ovilja att anställa unga kvinnor? Att inte anställa en ung kvinna enbart på grund av att man antar att hon inom kort kommer vilja bilda familj är gravt diskriminerande!
- ☞ Hur kan flickor och kvinnor uppmuntras att söka jobb och praktik inom yrken som vanligtvis domineras av män?
- ☞ Finns det en väl fungerande barnomsorg i din kommun? Dagis och förskolor är en förutsättning för att en förälder ska kunna återvända till sitt arbete. Utan tillräcklig barnomsorg är det oftast mamman som stannar hemma med barnet.

Om du själv blivit utsatt för diskriminering i arbetslivet kan du vända dig till jämställdhetsombudsmannen, JämO, som sysslar med sådan diskriminering på arbetsmarknaden och inom utbildningsväsendet som gjorts på grund av kön.

Artikel 12 - Hälsovård

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor när det gäller hälsovård för att, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa tillgång till hälso- och sjukvård, inklusive sådan som avser familjeplanering.
2. Utan hinder av bestämmelserna i punkt 1 ovan skall konventionsstaterna tillförsäkra kvinnor lämplig vård vid havandeskap och förlossning samt under tiden efter nedkomsten, varvid fri vård skall stå till förfogande när det är nödvändigt, liksom även lämplig kost under havandeskapet och amningstiden.

Kommentarer till artikel 12

Enligt artikel 12 skall kvinnor och män ha samma tillgång till hälso- och sjukvård, inklusive familjeplanering. Det är konventionsstatens uppgift att se till att både män och kvinnor får utbildning i familjeplanering. I andra människorättskonventioner stadgas rätten att själv bestämma hur många barn man vill ha och när man vill ha dem, men detta krav på familjeplanering är unikt för kvinnokonventionen.³¹

Historiskt sett har kvinnans samhällsroll varit knuten till hemmet och till barnen, men däremot har kvinnors rättigheter i det här avseendet aldrig varit högprioriterade. Kvinnor måste ha bestämmanderätten över sin egen kropp och sitt eget liv!

Kvinnor har särskilda vårdbehov i samband med havandeskap och förlossning. Staterna måste se till att dessa behov uppfylls utan att det kostar kvinnorna något. Detta ansvar kan inte undflys genom att till exempel privatisera delar av vården.³²

Flera av kommitténs allmänna rekommendationer behandlar artikel 12 och kvinnors hälsa. Bland annat tar man upp kvinnlig omskärelse, HIV/AIDS, handikapp och våld mot kvinnor. I allmän rekommendation nr. 24 sägs att de biologiska skillnader som finns mellan kvinnor och män kan ha en del i

eventuella hälsoskillnader, men att det är de samhälleliga faktorerna som är avgörande för kvinnors hälsa. Därför ska man särskilt uppmärksamma utsatta grupper som flyktingar, prostituerade, barn, äldre och de med fysiska eller psykiska handikapp.

”Det faktum att kvinnor ofta lever längre än män gör också att de riskerar fler åldersrelaterade sjukdomstillstånd. Detta måste staterna ta hänsyn till genom att införa en effektiv äldreomsorg”

Flyktingar har rätt till traumabehandling och terapi, liksom offer för trafficking har rätt till information och vård trots att de befinner sig illegalt i landet.³³

Det faktum att kvinnor ofta lever längre än män gör också att de riskerar fler åldersrelaterade sjukdomstillstånd. Detta måste staterna ta hänsyn till genom att införa en effektiv äldreomsorg. Särskild hänsyn måste visas för hälsotillstånd som är specifika för kvinnor, exempelvis förlösningsdepressioner och ätstörningar med dess bakomliggande orsaker. I de fall ett hälsotillstånd har orsakats av våld måste rättssystemet kopplas in för att staten inte ska bryta mot artikel 12. Det är mycket viktigt att vårdpersonal utbildas för att kunna upptäcka fall av våld mot kvinnor.³⁴

Kvinnor i Sverige får vänta längre än män på exempelvis starroperationer, vilket leder till sämre rehabilitering eftersom kvinnornas tillstånd försämras så mycket innan de slutligen opereras. Också när det gäller kranskärlsbehandling missgynnas kvinnor som grupp. I det här avseendet bryter svenska landsting mot kvinnokonventionens krav på att sjukvårdsbudgeten ska vara jämlikt fördelad och ta lika hänsyn till mäns och kvinnors vårdbehov.³⁵

Fundera över:

- ☞ Drabbas kvinnor i större utsträckning än män av nedskärningar inom vården?
- ☞ Hur bemöts kvinnor och flickor inom hälso- och sjukvården?

Artikel 13 – Sociala och ekonomiska förmåner

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor inom andra områden av det ekonomiska livet och samhällslivet för att med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund tillförsäkra dem samma rättigheter, särskilt;

- a) rätten till familjeförmåner;
- b) rätten till banklån, hypotekslån och andra former av kredit;
- c) rätten att delta i fritidsverksamhet, i idrott och i kulturlivet i alla dess former.

Kommentarer till artikel 13

Konventionsstaterna förbinder sig enligt artikel 13 att avskaffa diskriminering av kvinnor inom det ekonomiska livet och samhällslivet, både inom den offentliga och den privata sektorn.

Rätten till familjeförmåner innebär bland annat barn- och bostadsbidrag, skattelättnader och tillgång till barnomsorg. Kvinnor ska dessutom garanteras rätten att ta banklån samt delta i kulturella och andra aktiviteter på sin fritid.

Fundera över:

- ☞ Får idrottsgrenar som utövas av flickor lika mycket finansiellt stöd som de pojkdominerade sporterna?

Artikel 14 – Landsbygdens kvinnor

1. Konventionsstaterna skall ta hänsyn till de särskilda problem som möter kvinnorna på landsbygden och den viktiga roll dessa kvinnor spelar för sina familjs försörjning, särskilt genom sitt arbete i sektorerna utanför penninghushållningen, och skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att bestämmelserna i denna konvention tillämpas på landsbygdens kvinnor.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor på landsbygden för att säkerställa att de, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, deltar i och drar fördel av landsbygdens utveckling, och skall särskilt tillförsäkra dessa kvinnor rätt att

- a) delta i utarbetandet och genomförandet av utvecklingsplaner på alla nivåer;
- b) få tillgång till tillfredsställande hälso- och sjukvård, inklusive upplysning, rådgivning och hjälp i familjeplaneringsfrågor;
- c) direkt dra nytta av program för social trygghet;
- d) få teoretisk och praktisk utbildning av alla slag, inklusive sådan som avser läs- och skrivkunnighet, samt dra nytta av bl a alla former av lokala samhälleliga tjänster och rådgivningsverksamhet för att öka sitt tekniska kunnande;
- e) organisera självhjälpgrupper och kooperativer för att uppnå lika möjligheter på det ekonomiska planet genom anställning eller egen verksamhet;
- f) delta i alla slag av samhällsaktiviteter;
- g) få tillgång till krediter och lån för jordbruksändamål, anordningar för marknadsföring och lämplig teknologi samt att få lika behandling vid land- och jordbruksreformer liksom vid nyodlingsprogram;
- h) ha tillfredsställande levnadsförhållanden, särskilt ifråga om bostäder, sanitära anläggningar, elektricitets- och vattenanläggningar samt transporter och kommunikationer.

Kommentar till artikel 14

De stora sociala, ekonomiska och kulturella skillnader som finns mellan landsbygd och städer i många länder har motiverat artikel 14, vari staterna uppmanas att se till att även dessa kvinnor får tillgång till vård, utbildning, arbete och andra rättigheter. Artikeln riktar sig alltså främst till länder där kvinnor på landsbygden är isolerade och lever under sämre förhållanden än kvinnor i städer.

I ett svenskt perspektiv får artikeln relevans när man talar om transporter och kommunikationer. Många ensamstående äldre kvinnor på den svenska landsbygden saknar körkort och är helt beroende av fungerande kommunikationer för att kunna handla och besöka släkt och vänner.

De specifika problem som kvinnor på landsbygden i utvecklingsländer tåmpas med måste medvetandegöras, särskilt när dessa kvinnor hamnar i Sverige som invandrare eller asylsökande. Flickor från dessa områden lider särskilt stor risk att utsättas för våld och sexuellt utnyttjande när de lämnar sin hemmiljö.³⁶

Fundera över:

- ☞ Är det möjligt att inom kommunen förflytta sig på ett tillfredställande sätt utan tillgång till bil?

Del IV

I artiklarna 15-16 erkänns mäns och kvinnors likhet inför lagen, rättsliga befogenheter samt lika rättigheter och skyldigheter inom äktenskapet och i familjeförhållanden.

Artikel 15 – Likhet inför lagen

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra män och kvinnor likhet inför lagen.
2. Konventionsstaterna skall på det civilrättsliga området tillförsäkra kvinnor samma rättsliga befogenheter som män och samma möjligheter att utöva dessa befogenheter. De skall särskilt ge kvinnor samma rätt att ingå avtal och förvalta egendom samt lika behandling under hela förfarandet inför domstol.
3. Konventionsstaterna kommer överens om att alla avtal och andra privata skriftliga handlingar med rättsverkan som syftar till att inskränka kvinnors rättsliga handlingsförmåga skall anses ogiltiga.
4. Konventionsstaterna skall tillförsäkra män och kvinnor samma lagliga rättigheter såvitt avser rätten att resa och friheten att välja bostad och hemvist.

Kommentarer till artikel 15

Denna artikel stadgar att män och kvinnor ska vara lika inför lagen och behandlas likadant inför en domstol, dvs. ingen ska drabbas hårdare eller lättare av en lag beroende på könstillhörighet. Kvinnor ska ha samma rättsliga befogenheter som män och ska inte på något vis hindras att utöva dem.

Kommittén förklarar i allmän rekommendation nr. 21 hur viktigt det är att kvinnor har dessa rättigheter eftersom de i annat fall skulle vara helt beroende av en man för att kunna ingå avtal, låna pengar osv. Utan dessa rättigheter skulle det också vara helt omöjligt för en kvinna att försörja sig själv och sina eventuella barn.

I Sverige har på senare tid flera våldtäktsmål debatteras i media, där domstolarnas behandling av kvinnor har anklagats för att vara kränkande. Att fråga ut en kvinna om hennes tidigare sexvanor eller hennes klädsel för att bedöma om hon utsatts för ett övergrepp eller inte är i allra högsta grad diskriminerande, särskilt när mannen som utpekats som förövare slipper ingående frågor av samma slag.³⁷

Fundera över:

☞ I vilken utsträckning påverkas beslut och domar av stereotyper fördomar?

Artikel 16 – Jämställdhet inom äktenskapet och i familjen

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor i alla frågor som gäller äktenskap och familjeförhållanden samt skall särskilt, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa

- a) lika rätt att ingå äktenskap;
- b) Lika rätt att fritt välja make och att ingå äktenskap endast med sitt eget fria och fulla medgivande;
- c) lika rättigheter och skyldigheter under äktenskapet och vid dess upplösning;
- d) lika rättigheter och skyldigheter som föräldrar, oberoende av civilstånd, i frågor som gäller barnen, varvid dock barnens bästa alltid skall komma i första hand;
- e) lika rätt att fritt och under ansvar bestämma om antalet barn och tidsrymden mellan havandeskapen samt att få tillgång till upplysning och utbildning liksom till de medel som erfordras för att kunna utöva denna rätt;
- f) lika rättigheter och skyldigheter när det gäller förmyndarskap eller godmanskap för barn, vårdnad om barn och adoption eller liknande, om sådana begrepp förekommer i nationell lag, varvid dock barnens bästa alltid skall komma i första hand;
- g) lika rättigheter i personligt hänseende som man och hustru, inklusive rätten att välja familjenamn, yrke och sysselsättning;
- h) lika rättigheter för båda makarna i fråga om ägande, förvärv, skötsel, förvaltning, förfogande och avyttring av egendom, vare sig detta sker utan kostnad eller mot vederlag.

2. Barns trolovning och giftermål skall inte ha någon rättslig verkan och alla nödvändiga åtgärder, inklusive lagstiftning, skall vidtas för att fastställa en minimiålder för äktenskap och för att göra officiell registrering av äktenskap obligatoriskt.

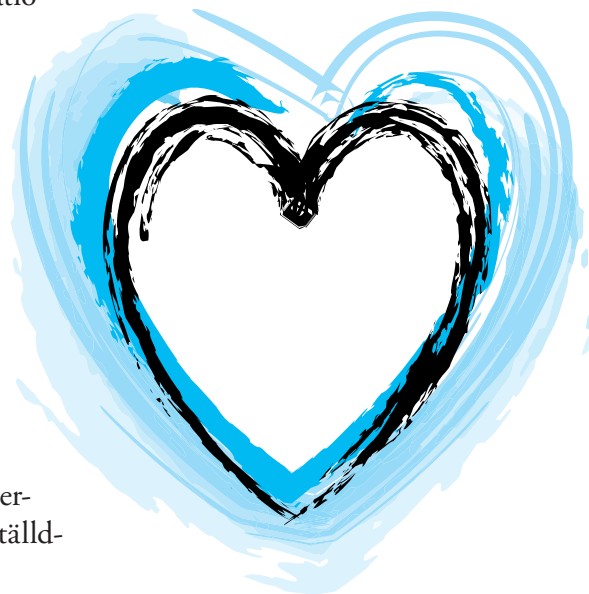
Kommentarer till artikel 16

Artikel 16 behandlar diskriminering av kvinnor inom äktenskapet och i hemmiljön. Jämställdhet och lika rättigheter inom äktenskapet är tyvärr ingen självklarhet. Könsrollerna i hemmet är ofta väldigt stereotypa, och sysslor som anses typiska för kvinnor har låg status. Den ojämna fördelningen av hushållsarbete har även diskuterats i anslutning till artikel 11 om diskriminering i arbetslivet. Få inser hur viktigt det arbete som utförs i hemmet är för att ett samhälle överhuvudtaget skall kunna fungera!

Kvinnokommittén anser att reservationer mot artikel 16 är oförenliga med konventionens syfte, och att inga traditioner, nationella, religiösa eller kulturella anledningar kan berättiga dem.³⁸

Kvinnokonventionen bidrar inte med någon definition på vad som kan sägas utgöra en familj. Enligt kommittén varierar familjekonceptet från land till land, men oavsett juridisk, religiös eller traditionell definition så måste behandlingen av kvinnorna överensstämma med principerna om jämställdhet och rättvisa för alla.³⁹

Män och kvinnor skall ha lika rätt att ingå äktenskap och göra det av egen fri vilja. Tvångsäktenskap och situationer där fattigdom gör att kvinnor känner sig nödsakade att gifta sig för att kunna försörja sig själva och sin familj strider mot denna rättighet. Samma sak gäller för polygami, som ju med få undantag utövas enbart av män, och som ofta försätter kvinnorna i fråga i en svår situation.⁴⁰

Under förberedelserna till konventionen diskuterade man rätten att inte gifta sig alls, men förslaget blev föremål för så mycket invändningar att det utslöts helt. Rätten att ta ut skilsmässa nämns inte heller i artikel 16, man säger bara att lika rättigheter och skyldigheter skall gälla vid äktenskapets upplösning.

Även om artikel 16 inte uttryckligen nämner andra samlevnadsformer än äktenskap så skall samboförhållanden omfattas av artikeln. Kvinnor som lever i samboförhållanden skall ha samma rätt till jämställdhet som gifta kvinnor.⁴¹

Föräldrar ska ha samma rättigheter och skyldigheter gentemot sina barn, oavsett om föräldrarna är gifta med varandra eller om de bor ihop eller inte. Då föräldrarna inte lever tillsammans faller ofta ansvaret för barnen på modern. Ensamstående mödrar får ofta lägga sina personliga intressen och behov på hyllan till förmån för barnen, något som begränsar framförallt ensamståendes tillgång till utbildning, arbete och fritid.⁴²

Fördelningen av föräldraledighet är viktigare än många tror. Svenska pappor har kunnat ta ut föräldraledighet i 30 år, men tog trots detta bara ut 16 procent av föräldradagarna under 2003. Forskning visar att risken för skilsmässa är 30 procent mindre i familjer där fadern tagit pappaledigt. I familjer där pappan inte varit hemma med det första barnet minskar benägenheten att skaffa ett barn till med 15 procent. Bättre jämställdhet ökar sammanhållningen i den moderna familjen!⁴³

Liksom i artikel 10 understryks här hur viktigt det är med sexualundervisning och utbildning i familjeplanering för att kvinnor ska kunna ta kontroll över sina liv och bevaka sina reproduktiva rättigheter och sin fysiska och mentala hälsa.

En av grundplåtarna för en stabil och harmonisk familj är att alla medlemmar kan bevara sin individualism och identitet. Detta innefattar rätten att själv välja sysselsättning, samt att själv välja att behålla eller byta efternamn då man ingår äktenskap. Att tvingas byta namn vid giftermål eller vid skilsmässa strider mot denna rätt. ⁴⁴

Slutligen tas frågan om barnäktenskap upp, och konventionsstaterna uppmanas att införa en minimiålder för giftermål. Enligt barnkonventionen är man ett barn upp till sin 18-årsdag, om man inte enligt lag blir myndig tidigare. Kvinnokommittén föreslår att minimiåldern för äktenskap skall vara 18 år för både kvinnor och män. ⁴⁵

Våld i hemmet finns inte uttryckligen med i artikel 16, men ska enligt kommitténs rekommendation nr.19 ändå anses ingå. Frågan behandlas mer ingående nedan, i avsnittet om våld mot kvinnor.

Fundera över:

- ☞ Bör pappor tvingas till större ansvar för hem och barn genom att halva föräldraledigheten villkoras?
- ☞ Hur kan arbetslivet göras mer föräldra- och barnvänligt?
- ☞ Varför väljer så många kvinnor att byta efternamn vid giftermål?

Del V

Kvinnokommittén etableras genom artiklarna 17-22 i kvinnokonventionen, där även riktlinjer ges för hur ländernas rapportering skall gå till. Artiklarna återges inte i sin helhet utan vävs in i den löpande texten.

Kvinnokommittén

Kvinnokommittén, som bildades 1982, sammanträder två gånger om året och består av inte mindre än 23 experter som enligt konventionen ska vara ”moraliskt högtstående sakkunniga med stor kompetens på det område konventionen behandlar”. Kommitténs främsta uppgift är att granska vilka framsteg som de olika länderna gjort i sin tillämpning av kvinnokonventionen. Vid utnämmandet av kommitténs ledamöter, som sker genom en hemlig omröstning, är det viktigt att hänsyn tas till en rättvis geografisk fördelning och att olika kulturer blir representerade. Majoriteten av kommitténs ledamöter väljs för en fyraårsperiod. År 2001 valdes professor Göran Melander in i kvinnokommittén. Sverige har tidigare representerats i kommittén under åren 1982 - 84 av Johan Nordenfelt och 1985 - 88 av Margareta Wadstein.⁴⁶

Det är kommitténs önskemål att genomgången av ett lands rapport resulterar i en konstruktiv dialog mellan landets representanter och kommittéledamöterna. Detta förutsätter givetvis att landets representanter är kompetenta och väl insatta i människorättsfrågor.⁴⁷

Efter genomgången av ett lands rapport publicerar kommittén sina ”avslutande kommentarer”, vilka baseras på rapporten och den förhoppningsvis konstruktiva dialogen. Det är kommitténs förväntning att den avslutande kommentaren översätts och sprids i respektive land.⁴⁸

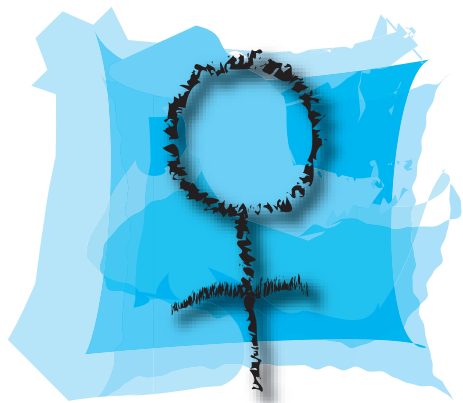

Varje år lämnar kommittén en verksamhetsrapport till FN:s generalförsamling. Däri kan kommittén lägga fram förslag och rekommendationer grundade på ländernas rapporter. ⁴⁹

Rapportering till kommittén

De stater som anslutit sig till konventionen har också åtagit sig att rapportera till FN:s kvinnokommitté hur arbetet med att införa konventionens bestämmelser fortgår. Detta inleds med en initial rapport som staten i fråga måste lämna in inom ett år efter att konventionen trätt i kraft. Därefter skall rapporter lämnas minst vart fjärde år eller när kommittén begär det. ⁵⁰

Från juni 2002 finns det nya riktlinjer för hur en rapport skall se ut. Bland annat måste konventionsstaterna beakta alla artiklar från 1 till 16 med tillhörande rekommendationer när rapporten skrivs. Om staten i fråga har reserverat sig mot någon av dessa artiklar så måste en förklaring till varför reservationen först gjordes och varför den fortfarande kvarstår ingå i rapporten till kommittén. ⁵¹

Den initiala rapporten skall förklara vilka lagar som redan lever upp till konventionens krav och hur planerna ser ut för att ändra de lagar som inte gör det. Den här första rapporten ska utgöra grunden för de kommande, periodiska rapporterna, vilka i sin tur skall fokusera på vad som gjorts under den fyraårsperiod som förflutit mellan rapporterna. I de periodiska rapporterna skall staterna också lägga särskild vikt vid sådant som kommittén kommenterat. ⁵²

Enligt handlingsplanen från kvinnokonferensen i Peking 1995, så ska rapporterna också innehålla information om staternas agerande i relation till de tolv kritiska områden som kvinnokonferensen definierade.⁵³

Inför mötet med kommittén kan frivilligorganisationer från det land som ska granskas välja att lämna in en parallellrapport, ofta kallad skuggrapport, om hur de anser att konventionen efterlevs. Eftersom ett lands regering ibland kan tendera att föringa existerande problem med jämställdheten så kan det missförhållandet balanseras med en parallellrapport.

Fram till 1999 var rapporteringssystemet det enda sätt som kommittén kunde kontrollera staterna på. Numer har kvinnokonventionens fakultativa protokoll öppnat nya dörrar till en effektiv kontroll av kvinnors rättigheter. Läs mer om detta i avsnittet om det fakultativa protokollet.

Del VI

I artiklarna 23-30 i kvinnokonventionen beskrivs hur man som stat ansluter sig till konventionen, hur man reserverar sig samt hur dispyter ska lösas. Här följer en sammanfattning av innehållet i dessa artiklar.

Anslutning till konventionen

Kvinnokonventionen är öppen för undertecknande och anslutning av alla stater. Genom att underteckna konventionen anger man sin intention att införliva den som lag i sitt land. När man därefter ratificerar konventionen innebär detta ett formellt åtaganden från statens sida att tillämpa konventionens bestämmelser.⁵⁴

Det är viktigt att poängtera att i det fall en stat har lagar som främjar jämställdheten mellan män och kvinnor på ett bättre sätt än vad konventionen gör, så skall inte konventionen kunna inverka på den lagen.⁵⁵

Reservationer

I samband med ratifikation eller anslutning kan en stat göra vissa förbehåll eller reservationer. I enlighet med Wienkonventionens princip om otillåtna reservationer så skall förbehåll som är oförenliga med konventionens ändamål och syfte inte tillåtas. Förbehållen kan när som helst återtas.⁵⁶

Kvinnokommittén har vid flera tillfällen uttryckt sin oro över antalet reservationer mot konventionen, särskilt mot artikel 2 och 16, vilka kan sägas utgöra grunden för kvinnokonventionens rättigheter.⁵⁷

Genom att reservera sig mot artiklarna i kvinnokonventionen anger en stat sin ovilja mot en allmänt accepterad mänsklig rättighet. De stater som ansluter sig till konventionen med reservationer gör snarare en tyst utfästelse att inte tillgodose sitt land med jämställdhet.⁵⁸

Även om kommittén har för vana att nonchalera gjorda reservationer och ändå ta upp dem till diskussion vid sina möten med ländernas representanter, så påverkar dessa förbehåll konventionens effektivitet negativt, och stör hela människorättssystemet.⁵⁹

Vid en tvist

Om en tvist skulle uppstå mellan några av de anslutna staterna rörande tolkningen eller tillämpningen av kvinnokonventionen, ska man först försöka lösa den genom förhandlingar. Om det inte leder någon vart ska ärendet avgöras i en skiljedomstol. Om parterna inte ens lyckas enas om skiljedomsförfarandet kan en av parterna hänskjuta tvisten till Internationella domstolen.⁶⁰

Artikel 29, som behandlar tvister av det här slaget, är den enda artikeln i kvinnokonventionen som det uttryckligen är tillåtet att reservera sig mot.

Våld mot Kvinnor

Våld mot kvinnor

Värsta sortens diskriminering

Diskrimineringen av kvinnor och flickor antar sin mest avskyvärda skepnad i form av våld, och beskrivs ofta som den största människorättsskandalen i vår tid!

Våld mot kvinnor förekommer i många olika former; misshandel, psykiskt våld, könsstympning, våldtäkt och andra sexuella övergrepp är några exempel på våldsbrott som särskilt drabbar kvinnor och som hindrar arbetet för ett jämställt samhälle.

Synen på våld mot kvinnor har ändrats sedan kvinnokonventionens tillkomst 1979. Kvinnokonventionen innehåller ingen artikel eller uttrycklig hänvisning till problemet med könsbaserat våld, men både kvinnokommisionen och kvinnokommittén har gjort klart att det allmänna förbudet mot könsdiskriminering även ska anses omfatta våld mot kvinnor.

I Nairobi-strategierna från världskvinnokonferensen 1985 erkändes våld mot kvinnor som ett hinder för att uppnå jämlikhet, utveckling och fred. Fyra år senare uppmanade kvinnokommittén konventionsstaterna att ta med

”både kvinnokommisionen och kvinnokommittén har gjort klart att det allmänna förbudet mot könsdiskriminering även ska anses omfatta våld mot kvinnor”

information om könsbaserat våld i sina rapporter. Detta underströks ytterligare 1992 genom kommitténs allmänna rekommendation nr. 19, där det sägs att våld mot kvinnor är könsdiskriminering och att alla stater måste agera för att eliminera våldet och därigenom säkra konventionens genomförande.

År 1993 antogs deklARATIONEN om avskaffande av våld mot kvinnor av FN:s generalförsamling. Deklarationen definierar våld mot kvinnor och ställer upp riktlinjer för det ansvar som åligger medlemsstaterna såväl som FN.

Från svenskt håll gjorde den före detta EU-kommissionären Anita Gradin en ovärderlig insats när hon såg till att frågan om våld mot kvinnor och trafficking togs upp som ett allvarligt och insatskrävande problem inom EU. ¹

Våld mot kvinnor utgör också ett av de 12 kritiska områden definierade av världskvinnokonferensen i Beijing 1995. Där slogs fast att våld mot kvinnor är en manifestation av historiskt ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män, vilket lett till dominans över och diskriminering av kvinnor. ²

Särskild rapportör om våld mot kvinnor

Det fortsatta könsbaserade våldet ledde 1994 till inrättandet av en särskild rapportör om våld mot kvinnor. Rapportören har till uppgift att söka information, inte bara från regeringar, utan också från icke-statliga organisationer, för att sedan komma med rekommendationer till åtgärder för att bekämpa våld mot kvinnor. ³

Våld i hemmet

De våldsamheter som utspelas i hemmiljön finns i många olika former och drabbar alla åldrar – småflickor som äldre damer. Den som är mest utsatt är dock i de flesta fall hustrun.

Våld i hemmet består inte enbart av misshandel och våldtäkt inom äktenskapet, utan innefattar också många traditionella seder, exempelvis medveten undernäring av flickebarn, barnäktenskap och kontroll av att mödomshinnan är intakt. Våld i hemmet innefattar också psykiskt våld, bland annat i form av sträng övervakning och inskränkning av rörelsefriheten. ⁴

Det är först på senare år som stater har börjat agera för att förhindra våld i hemmet, tidigare ansågs att allt som skedde inom hemmets fyra väggar var av privat slag, och ingrepp gjordes enbart om problemet blev publikt eller störde andra människor.

Numer anser man att staten kan hållas ansvarig även för brott mot de mänskliga rättigheterna som begås inom familjen. Varje stat måste göra allt i sin förmåga för att förhindra och straffa våldsbrott i den privata sfären. ⁵

Kvinnor med funktionshinder

Kvinnor och flickor med funktionshinder har ofta ett beroendeförhållande till andra människor som gör att de lever under särskilt stor risk att utsättas för olika former av våld och förtryck. Mer kunskap, utbildning av olika personalgrupper och andra särskilda åtgärder behövs för att hjälpa våldsoffren och få slut på våldet. ⁶

Våld i hederns namn

Hedersrelaterat våld är en extrem form av våld mot kvinnor som främst drabbar flickor och kvinnor med invandrarbakgrund. Detta våldsbrott innebär att män, ofta kollektivt, försöker kontrollera och bestraffa kvinnor som vill frigöra sig och som vågar bestämma över sin sexualitet och sin kropp. Hedersrelaterat våld kan beskrivas som resultatet av en krock mellan en modern och en traditionell kultur, eller mellan jämställda och patriarkala värderingar. ⁷

Under åren 2001-2003 utsattes 1500 flickor och kvinnor i Sverige för hedersrelaterat våld. Idag riskerar 1000-1500 att drabbas av våld som är relaterat till familjens heder. Tio procent av dessa är hotade till livet. ⁸

FN:s generalförsamling antog 2001 en resolution om avskaffande av brott mot kvinnor i hederns namn. Resolutionen slår fast att det är statens ansvar att förhindra och utreda dessa brott, samt att underlåtenhet att skydda offren utgör en kränkning av de mänskliga rättigheterna. ⁹

Finns det en orsak till våld mot kvinnor?

I den pågående diskussionen om varför detta våld överhuvudtaget existerar, är jämlikhet och acceptansen av den manliga dominansen återkommande ämnen.

Det är viktigt att notera att allt våld mot kvinnor är rått och oförutsägbart, vare sig det äger rum i hemmiljön, på jobbet eller ute i samhället, och det finns inte några sociala orsaker till att det sker. Det enda sättet att bekämpa våldet är att i grunden förändra människors fördomar och attityder.

Tyvärr finns det många stater som inte anser att det är statens ansvar att förhindra våld mot kvinnor. Denna förödande passivitet kan kanske sägas vara en av de största orsakerna till att detta våld förekommer!

Våldets konsekvenser

Det är svårt att föra statistik över våld mot kvinnor, eftersom det i många fall begås i det tysta, och ofta förknippas med skam och skräck av kvinnan i fråga.

En uppenbar konsekvens av våld mot kvinnor är just rädsla, vilket i sin tur ofta leder till att kvinnans självständighet inskränks och binder henne till hemmet i allt större utsträckning.

En annan uppenbar konsekvens är hälsoproblem. Förutom fysiska skador drabbas utsatta kvinnor ofta av depressioner och personlighetsförändringar.¹⁰

...i Sverige

Nästan varannan kvinna i Sverige, 46 procent, har efter sin 15-årsdag utsatts för våld av någon man. 56 procent har trakasserats sexuellt, och nästan var fjärde kvinna i åldersgruppen 18-24 år utsattes för våld under år 2001.¹¹

Kvinnokommittén har uppmanat den svenska regeringen att fortsätta att samla in uppgifter om arten och omfattningen av våldet mot kvinnor, i synnerhet inom familjen, och att fortsätta sitt arbete med att genomföra och stärka den nuvarande politiken för att bekämpa våld. Kommittén konstaterade därvid att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kvinnor med funktionshinder samt invandrar- och minoritetskvinnor.¹²

Deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor

Inledning

I inledningen till deklARATIONEN om avskaffande av våld mot kvinnor sägs bland annat att det finns ett trängande behov av att tillgodose kvinnor med alla mänskliga rättigheter och principer avseende jämlikhet, trygghet, frihet, integritet och värdighet som innefattas i de olika internationella överenskommelserna. Man säger sig inse att en faktisk tillämpning av kvinnokonventionen skulle bidra till avskaffandet av våld mot kvinnor.

Våld mot kvinnor utgör en kränkning av kvinnors rättigheter och grundläggande friheter, och är ett hinder för uppnåendet av jämställdhet, utveckling och fred. Det långvariga misslyckandet med att skydda och främja dessa rättigheter och friheter är oroväckande.

Inledningsvis erkänns också att rötterna till våld mot kvinnor finns i det historiskt sett ojämlika förhållandet mellan kvinnor och män, och att våld mot kvinnor är en av de avgörande sociala mekanismerna genom vilka kvinnor tvingas in i en underordnad ställning gentemot män.

Våld mot kvinnor förekommer i alla klasser och kulturer även om vissa grupper av kvinnor är särskilt utsatta för våld. Exempel på dessa grupper är kvinnor tillhörande olika minoriteter, flyktingkvinnor, kvinnor på institutioner eller i arrest, minderåriga flickor, kvinnor med funktionshinder och äldre kvinnor.

Här kungörs slutligen också övertygelsen att det finns ett behov av en klar och omfattande definition av våld mot kvinnor, och att staterna måste ta sitt ansvar för att avskaffa detta våld.

Artikel 1 – Definition av ”våld mot kvinnor”

I denna deklaration avses med uttrycket ”våld mot kvinnor” varje könsbetingad våldshandling som resulterar i eller sannolikt kommer att resultera i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller sådant lidande för kvinnor innefattande hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande vare sig det sker offentligt eller privat.

Kommentar till artikel 1

I artikel 1 finner vi definitionen på vad våld mot kvinnor innebär. Där sägs att handlingen måste vara ”könsbetingad”, och att det är sannolikt att den leder till fysisk, sexuell eller psykisk skada.

I kvinnokommitténs allmänna rekommendation nr. 19 om våld mot kvinnor definieras ”könsbetingat våld” som ”våld vilket riktas mot en kvinna i egenskap av att hon är kvinna, eller våld som får en oproportionerligt stor åverkan på kvinnor”.

Våld mot kvinnor är en form av diskriminering därför att det utförs på grund av att den utsatta är en kvinna.

Artikel 2 – Våldets omfattning

Våld mot kvinnor skall anses omfatta men inte vara begränsat till följande:

- a) fysiskt, sexuellt och psykiskt våld som förekommer inom familjen, innefattande misshandel, sexuellt utnyttjande av minderåriga flickor i hushållet, våld relaterat till hemgift, våldtäkt inom äktenskapet, kvinnlig könsstympning och andra traditionella seder som är skadliga för kvinnorna, våld utövat av annan än make och våld i samband med utnyttjande,
- b) fysiskt, sexuellt och psykiskt våld som förekommer ute i samhället inklusive våldtäkt, sexuellt utnyttjande, sexuellt ofredande och hotelser i arbetet, inom utbildningsinstitutioner och på andra platser, handel med kvinnor och tvångsprostitution,
- c) fysiskt, sexuellt och psykiskt våld förövat eller tolererat av staten, varhelst det förekommer.

Kommentar till artikel 2

Våld mot kvinnor kan delas in i tre kategorier. Den första kategorin är våld som begås av staten, vilket innefattar både våld mot kvinnor i förvar, och våld mot kvinnor som begås som ett led i krigföring. Den andra kategorin är våld som begås i samhället, dvs. allt från våldtäkt och trafficking till ofredande på arbetsplatsen. Den tredje kategorin är våld inom familjen och i hemmet, inklusive incest och selektiva aborter.¹³

Artikel 3 – rätten till mänskliga rättigheter och grundläggande friheter

Kvinnor har rätt till lika åtnjutande och skydd av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter inom de politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och medborgerliga områdena eller varje annat område. Dessa rättigheter innefattar bland annat

- a) rätten till liv
- b) rätten till jämlikhet
- c) rätten till frihet och personlig säkerhet
- d) rätten till lika skydd av lagen
- e) rätten att inte utsättas för någon form av diskriminering
- f) rätten till den högsta uppnåeliga standarden vad avser fysisk och mental hälsa
- g) rätten till rättvisa och gynnsamma arbetsförhållanden
- h) rätten att inte utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Kommentar till artikel 3

Att kvinnors rättigheter är mänskliga rättigheter verkar inte kunna sägas för ofta. Kvinnor har rätt till samma rättigheter och friheter som män inom de politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och medborgerliga områdena. Förekomsten av våld hindrar kvinnor från att åtnjuta dessa rättigheter.

En kvinna har rätt att kunna känna sig säker i samhället. Hon ska behandlas rättvist i domstolar och inte på något vis diskrimineras. Hennes hälsa ska inte komma i andra hand på grund av hennes könstillhörighet, hon ska kunna arbeta på lika villkor som män, göra sin åsikt hörd och respekteras för den.

Artikel 4 – Staternas ansvar

Staterna bör fördöma våld mot kvinnor och bör inte åberopa någon sed, tradition eller någon religiös hänsyn för att undvika sina åtaganden vad gäller dess avskaffande. Staterna bör med alla lämpliga medel och utan dröjsmål bedriva en politik som syftar till att avskaffa våld mot kvinnor och bör för detta ändamål

- a) överväga, i de fall de inte redan har gjort det, att ratificera eller ansluta sig till konventionen om avskaffande av all slags diskriminering mot kvinnor eller dra tillbaka reservationer mot denna konvention,
- b) avstå från att inlåta sig på våld mot kvinnor,
- c) med vederbörlig uthållighet verka för att förhindra, undersöka och, i enlighet med nationell lagstiftning, bestraffa våldsgärningar mot kvinnor, vare sig dessa gärningar förövas av staten eller av privatpersoner,
- d) utarbeta straffrättsliga, medborgerliga, arbetsrättsliga och administrativa sanktioner i den nationella lagstiftningen för att bestraffa och gottgöra de oförrätter som tillfogats kvinnor vilka utsatts för våld. Kvinnor som utsatts för våld bör ges tillgång till rättsmekanismerna och till rättvis och fullgod gottgörelse enligt den nationella lagstiftningen för den skada som de har lidit. Staterna bör också underrätta kvinnorna om deras rättigheter att söka gottgörelse genom sådana mekanismer,
- e) överväga möjligheten att utarbeta nationella handlingsplaner för att främja skyddet av kvinnor mot varje form av våld eller att inlemma bestämmelser i detta syfte i redan befintliga planer, när så är lämpligt med beaktande av den samverkan som kan erhållas från icke-statliga organisationer, särskilt sådana som är engagerade i frågan om våld mot kvinnor,
- f) allsidigt utveckla förhållningssätt som förebygger våld mot kvinnor och alla åtgärder av juridisk, politisk, administrativ och kulturell natur som främjar skyddet av kvinnor mot varje form av våld och säkerställa att kvinnor inte på nytt görs till offer på grund av tillämpningspraxis eller andra ingripanden,

”avskaffa fördomar, hävdvunna bruk och alla andra seder som grundar sig på föreställningen om det ena könets underlägsenhet eller överlägsenhet och på stelnade roller för kvinnor och män”

- g) arbeta för att i görligaste mån mot bakgrund av tillgängliga resurser och, i mån av behov, inom ramen för internationell samverkan, säkerställa att kvinnor som utsatts för våld, och i tillämpliga fall deras barn, får tillgång till specialiserat stöd, såsom rehabilitering, hjälp med omsorg och försörjning av barn, behandling, rådgivning, hälsovård och sociala förmåner, hjälpmedel och program, likaväl som försörjningsstöd och bör vidta alla andra lämpliga åtgärder för att främja deras säkerhet och fysiska och psykiska rehabilitering,
- h) anslå tillräckliga resurser i den statliga budgeten för verksamhet som syftar till att avskaffa våld mot kvinnor,
- i) vidta åtgärder för att se till att poliser och statstjänstemän ansvariga för genomförandet av handlingsprogram för att förebygga, undersöka och straffa våld mot kvinnor får utbildning som gör dem lyhörda för kvinnors behov,
- j) besluta om alla lämpliga åtgärder, särskilt på utbildningsområdet, för att förändra kvinnors och mäns sociala och kulturella beteendemönster och avskaffa fördomar, hävdvunna bruk och alla andra seder som grundar sig på föreställningen om det ena könets underlägsenhet eller överlägsenhet och på stelnade roller för kvinnor och män,
- k) främja forskning, insamla uppgifter och sammanställa statistik, särskilt beträffande våld i hemmet, som avser utbredningen av olika former av våld mot kvinnor samt uppmuntra forskning om orsakerna, arten, allvarligheten och följderna av våld mot kvinnor och om hur verksamma de åtgärder är som genomförts för att förhindra och gottgöra våld mot kvinnor (denna statistik och dessa forskningsresultat kommer att offentliggöras),
- l) besluta om åtgärder riktade mot avskaffandet av våld mot kvinnor som är särskilt utsatta för våld,
- m) inbegripa information om våld mot kvinnor och åtgärder som vidtagits för att sätta denna deklaration i verket när de lämnar in rapporter enligt Förenta Nationernas tillämpliga överenskommelser om mänskliga rättigheter,
- n) uppmuntra utarbetandet av lämpliga riktlinjer som kan bidra till ett genomförande av de principer som presenteras i denna deklaration,

- o) erkänna kvinnorörelsens och icke-statliga organisationers betydelsefulla roll över hela världen när det gäller att väcka medvetenhet om och lindra problemet med våld mot kvinnor,
- p) underlätta och främja kvinnorörelsens och icke-statliga organisationers arbete och samarbete med dem på de lokala, nationella och regionala nivåerna,
- q) uppmuntra mellanstatliga regionala organisationer, i vilka de är medlemmar, att inlemma avskaffandet av våld mot kvinnor i sina program där så är lämpligt.

Kommentar till artikel 4

Allt våld mot kvinnor skall fördömas! Det går inte att rättfärdiga kvinnovåld med hänvisning till tradition, religion eller kultur!

För att eliminera våldet uppmanas staterna att förhindra, undersöka och bestraffa våld mot kvinnor. Staterna bör också utarbeta nationella handlingsplaner, och i den mån det är möjligt samarbeta med icke-statliga organisationer med erfarenhet av arbete mot våld mot kvinnor.

Kvinnor som utsatts för våld behöver få tillgång till specialiserat stöd i form av fysisk och psykisk rehabilitering, hjälp med omsorg och försörjning av barn, rådgivning och sociala förmåner.

För att avskaffa fördomar och beteendemönster som bygger på föreställningar om det ena könets överlägsenhet eller underlägsenhet uppmanas staterna att vidta åtgärder på utbildningsområdet.

Staterna borde också erkänna kvinnorörelsens och icke-statliga organisationers betydelsefulla roll, samt underlätta deras arbete.

Mäns våld mot kvinnor i Sverige är mer utbrett än vad de flesta tror. Sju av tio svenska kvinnor har någon gång blivit utsatta för våld och/eller sexuella trakasserier. Våldet är inte begränsat till vissa samhällsklasser eller kulturer utan finns på alla nivåer och i alla åldrar. ¹⁴

Ett nej är alltid ett nej, med eller utan aktivt motstånd - en kvinna bär aldrig någon skuld till att hon utsatts för en våldtäkt! Trots detta så bemöts våldtagna kvinnor med misstro och skepticism. Enligt en undersökning från mars 2004 anmäls bara fem av hundra våldtäktsfall. Av de som ändå anmäls läggs 95 av 100 ärenden ned, oftast med motiveringen att brott inte kan styrkas. ¹⁵

Kvinnor och flickor med funktionshinder löper större risk att utsättas för våld på grund av sin sårbarhet. Sexualbrott mot utvecklingsstörda kvinnor begås troligen tre gånger så ofta som mot andra kvinnor. Tyvärr förs ingen statistik över denna grupp, men det finns anledning att anta att mörkertalen är mycket stora. ¹⁶

För att komma underfund med orsakerna till mäns våld mot kvinnor krävs information och debatt. De förtroendevalda måste se till att en diskussion förs redan i grundskolan, och att polis och myndigheter utbildas för att bättre kunna hantera dessa situationer. Skyddet för misshandlade och hotade kvinnor måste förbättras och kvinnojourerna måste ges tillräckligt stöd. Funktionshindrade och andra kvinnor utan möjlighet att försvara sig måste ges särskilt skydd.

Fundera över:

- ☞ Undersöks och utreds våldet mot kvinnor i tillräcklig utsträckning?
- ☞ Har dagens polis och vårdpersonal den kompetens som krävs för att kunna bemöta en flicka eller kvinna som utsatts för våld?
- ☞ Vad görs för de flickor som hotas av hedersrelaterat våld?

Artikel 5 – FN:s ansvar

Organisationer inom Förenta Nationernas system och FN:s fackorgan bör inom sina respektive kompetensområden bidra till erkännandet och förverkligandet av de rättigheter och principer som läggs fram i denna deklaration och bör därför bland annat

- a) främja internationellt och regionalt samarbete i syfte att fastställa regionala strategier för att bekämpa våld, utbyta erfarenheter och finansiera program för avskaffande av våld mot kvinnor,
- b) stödja möten och seminarier i syfte att skapa medvetenhet bland alla människor rörande frågan angående avskaffandet av våld mot kvinnor,
- c) främja samordning och utbyte mellan FN-systemets organ för fördragen om de mänskliga rättigheterna för att angripa frågan om våld mot kvinnor på ett effektivt sätt,
- d) i analyser av sociala trender och problem utarbetade av organisationer och organ inom Förenta Nationernas system inkludera en undersökning av utvecklingen av våld mot kvinnor, exempelvis i periodiska rapporter om den sociala situationen i världen,
- e) uppmuntra samordning mellan organisationer och organ inom FN-systemet för att inlemma frågan om våld mot kvinnor i pågående program, i synnerhet med avseende på grupper av kvinnor som är särskilt utsatta för våld,
- f) stödja utformningen av riktlinjer eller handböcker som avser våld mot kvinnor med beaktande av de åtgärder som omnämns i denna deklaration,
- g) beakta frågan om avskaffande av våld mot kvinnor i samband med att de fullgör sina uppdrag avseende förverkligandet av överenskommelser om de mänskliga rättigheterna, där så är lämpligt,
- h) samarbeta med ickestatliga organisationer när det gäller att angripa frågan om våld mot kvinnor.

Kommentarer till artikel 5

Artikel 5 lägger ett ansvar på FN:s fackorgan och på alla organisationer inom FN-systemet och slår fast att de bör utarbeta strategier för att bekämpa våld mot kvinnor både på ett internationellt och regionalt plan. För att få grepp om våldets spridning ska de i sina analyser och rapporter också undersöka utvecklingen av våld mot kvinnor.

FN står fast vid att jämställdhet är nyckeln till en bättre värld, och att avskaffa allt våld mot kvinnor är ett steg på vägen.

*Fakultativ
Protokoll*

Fakultativt protokoll till kvinnokonventionen

Protokollets tillkomst

Redan under arbetet med kvinnokonventionen kom flera förslag, bland annat från Sverige, på att konventionen skulle innehålla någon form av klagorätt, liksom de andra stora människorättsinstrumenten gör. Tyvärr fick inte något av dessa förslag gehör.

Efter utebliven framgång i frågan under hela 80-talet, kom slutligen ett genombrott under världskonferensen för mänskliga rättigheter som hölls i Wien 1993. Kvinnokommissionen gavs i uppdrag att undersöka möjligheterna för att införa individuell klagorätt i ett tilläggsprotokoll till kvinnokonventionen.

Åtskilliga genomläsningar och förslag senare antog generalförsamlingen kvinnokonventionens fakultativa protokoll den 6 oktober 1999. Tre månader efter att den tionde staten anslutit sig trädde det i kraft den 22 december 2000.¹

I februari 2004 hade 60 av kvinnokonventionens 175 medlemmar anslutit sig till protokollet. Sverige anslöt sig den 24 april 2003.

Protokollets huvuddrag

- ☞ Det är viktigt att tänka på att protokollet inte tar upp några nya rättigheter. Protokollet hjälper istället till att tolka de rättigheter som redan finns med i kvinnokonventionen. Eftersom protokollet är ett tillägg till en redan existerande överenskommelse kallas det ofta för ”tilläggsprotokollet”.
- ☞ Endast de stater som redan har gått med på att vara bundna av kvinnokonventionen kan välja att ansluta sig till protokollet.
- ☞ Kvinnokommitténs beslut är inte bindande, men genom att göra noggranna uppföljningar och skapa opinion finns det goda chanser för att en stat skall följa kommitténs rekommendationer.

Protokollet innehåller två delar, dels en individuell klagorätt, dels ett undersökningsförfarande.

- ☞ Den individuella klagorätten ger enskilda personer eller grupper av personer som anser att deras rättigheter enligt kvinnokonventionen har kränkts rätten att inkomma med klagomål till kvinnokommittén. De detaljerade förutsättningarna för detta redovisas nedan.
- ☞ Undersökningsförfarandet riktar sig mot mer allvarliga och systematiska kränkningar av kvinnokonventionen. Om kommittén tar emot trovärdiga upplysningar om att något sådant pågår i en protokollstat så skall kommittén be den staten att samarbeta för att kontrollera upplysningarnas riktighet. Kommittén kan i detta skede besluta att någon av dess ledamöter ska genomföra en mer grundlig undersökning av förhållandena i staten. Den färdiga undersökningen ska sedan överlämnas till protokollstaten tillsammans med kommitténs kommentarer och rekommendationer. Inom sex månader därefter ska protokollstaten själv inkomma med kommentarer. Hela undersökningsförfarandet genomförs konfidentiellt, men slutresultatet av undersökningen publiceras i kommitténs årsrapport och på dess hemsida. ²

Den individuella klagorätten

För att kunna göra en framställan till kvinnokommittén måste ett antal grundförutsättningar vara uppfyllda. För det första krävs att den stat som kränkt kvinnors mänskliga rättigheter skall ha anslutit sig till protokollet (vara en protokollstat), och att de som kränkts befinner sig under protokollstatens jurisdiktion.

En kränkning behöver inte alltid vara en handling som aktivt företagits av staten. Att en stat låter bli att agera för att förhindra att en kvinnas rättigheter kränks, eller inte uppfyller sina åtaganden enligt kvinnokonventionen, kan också utgöra grund för att klaga till kommittén.³

Eftersom kvinnokonventionen ställer krav på att staterna ska förhindra och avhjälpa kränkningar av kvinnors mänskliga rättigheter som utförs av individer så kan överträdelser gjorda av icke-statliga grupper och personer också anmälas utan att det strider mot protokollets regler.⁴

En framställan får göras av enskilda individer eller grupper av individer. I vissa fall kan också en framställan göras på annans vägnar om den personen eller gruppen har gett sitt medgivande. Om inget medgivande givits måste den person som lämnat in klagomålet rättfärdiga sitt handlande för att kommittén skall ta upp fallet. Kommittén kan göra undantag från medgivanderegeln till exempel om antalet kränkta individer är så stort att det är omöjligt att inhämta svar från alla.⁵

Förutsättningar för att en framställan skall prövas

För att kommittén skall pröva en inkommen framställan krävs det att den gjorts av en behörig person, eller av en behörig grupp. Därutöver krävs att klagomålet är skriftligt och att det inte är anonymt. Kommittén prövar inga anonyma klagomål. Kommittén avvisar även alla framställningar som avser en stat som inte är ansluten till protokollet.

Det är mycket viktigt att notera att kommittén inte heller ska pröva en framställan om inte alla nationella rättsmedel först uttömts. Med andra ord kan man aldrig vända sig till kvinnokommittén med sin klagan om man inte dessförinnan fått saken prövad i sitt eget lands domstol. Det enda undantag som görs från den här regeln är då det nationella rättssystemet tar omotiverat lång tid på sig, kostar för mycket, eller på något annat sätt kan bedömas vara verkningslöst.⁶

En framställan till kommittén ska också avvisas i de fall saken redan har prövats av kommittén eller enligt något annat internationellt förfarande, om den är uppenbart ogrundad eller inte tillräckligt styrkt, om den är oförenlig med konventionens bestämmelser, om den utgör ett missbruk av rätten att göra anmälningar, eller om de kränkningar som framställan behandlar har inträffat innan protokollet trätt i kraft för staten i fråga. Om kränkningarna fortsatt därefter går det naturligtvis bra att anmäla dem.⁷

”En kränkning behöver inte alltid vara en handling som aktivt företagits av staten. Att en stat låter bli att agera för att förhindra att en kvinnas rättigheter kränks, eller inte uppfyller sina åtaganden enligt kvinnokonventionen, kan också utgöra grund för att klaga till kommittén”

Kommitténs prövning

Om kommittén inte har anledning att avvisa en framställan ska den konfidentiellt underrätta den protokollstat som klagomålet avser. En förutsättning för detta är att de individer som klagat samtycker till att deras identiteter röjs. Det är protokollstatens ansvar att se till att den eller de personer som gjort en framställan till kommittén inte behandlas illa eller utsätts för hot på grund av detta.⁸

Kommittén får också be den berörda protokollstaten att pröva om den ska vidta några tillfälliga åtgärder för att inte de individer som påstår att de blivit kränkta ska drabbas av skador som sedan inte kan repareras.⁹

Staten som ska prövas har efter att den underrättats av kommittén sex månader på sig att skriftligen inkomma med förklaringar till vad som inträffat samt vilka åtgärder som den eventuellt vidtagit.¹⁰

Kommitténs prövning av fallet ska inte vara öppen för allmänheten. Kommittén får lov att söka information från andra än de båda parterna, exempelvis från icke-statliga organisationer och FN-organ. De båda parterna har rätt att få ta del av all information som kommittén använder som grund för sitt beslut.¹¹

Om kommittén kommer fram till att en kränkning av kvinnors rättigheter har ägt rum ska den meddela sina rekommendationer både till staten och till den eller de som gjort anmälan. Kommitténs åsikter kommer därefter att publiceras i dess årliga rapport, och på dess hemsida. Protokollstaten måste efter sex månader skriftligen redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att få rätsida på problemet.¹²

Kommittén får be protokollstaten att inkomma med ytterligare upplysningar om den anser att det behövs. Kommittén kan också be om detta i anslutning till den ordinarie rapporten som lämnas enligt bestämmelserna i kvinnokonventionen.¹³

Varför behövs tilläggsprotokollet?

Argumenten för tillkomsten av ett tilläggsprotokoll till kvinnokonventionen var många. Bland annat menade kvinnokommittén att rapportering som det enda befintliga sättet att kontrollera att konventionsstaterna verkligen arbetade för att införliva konventionen på alla plan i samhället inte var tillräckligt. Med tilläggsprotokollet blir kontrollmekanismen, och därmed även införlivandet, mer effektiv. Kommittén får chansen att pröva individuella fall mot nationell lagstiftning och ge detaljerade kommentarer och förslag till förändringar.¹⁴

Protokollet kommer att stärka kvinnors rättigheter över tiden, bland annat genom att kommittén utarbetar en praxis som kan användas också i nationella domstolar, och genom att fallen publiceras och diskuteras.

Fotnoter

The image features a solid light blue background. In the center-right, the word "Fotnoter" is written in a white, cursive script font with a subtle drop shadow. Below the text, there are two decorative, thick blue wavy lines. One line starts from the left edge and curves downwards and to the right. The second line starts below the first, curves upwards and to the right, then loops back down and to the left, ending near the right edge.

Fotnoter

Historik

1. Lena Gemsöe, Feminism, Bilda Förlag 2002
2. The United Nations and the Advancement of Women 1945-1996, The UN Blue Book Series, Vol. VI, New York
3. ECOSOC resolution E/RES/2/11, 21 June 1946, establishing the Commission on the Status of Women
4. ECOSOC resolution E/RES/1987/24
5. Information från Utrikesdepartementet
6. ILO-konvention nr.100, GA resolution 640 (VII), 20 december 1952
- 7-14. The United Nations and the Advancement of Women 1945-1996, The UN Blue Book Series, Vol. VI, New York
15. www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/states.htm
16. The United Nations and the Advancement of Women 1945-1996, The UN Blue Book Series, Vol. VI, New York
17. Förenta Nationernas Millenniedeklaration, resolution A/RES/55/2, 8 september 2000

Kvinnokonventionen

1. Kvinnokommittén har hittills utfärdat 25 rekommendationer. Dessa är uppmaningar eller förklaringar om hur konventionen ska tolkas. Samtliga rekommendationer finns att läsa på www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations
2. General recommendation no.19, violence against women
3. Assessing the Status of Women – A Guide to Reporting Under the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, United Nations 2000
4. www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations.htm
5. General recommendation no. 19, violence against women.
6. Regeringsformen 2 kapitlet 16§
7. General recommendation no.18, disabled women
8. General recommendation no.25 on article 4, paragraph 1, CEDAW, on temporary special measures
9. General recommendation no.3, education and public information programmes
10. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the UN Convention against Transnational Organized Crime, GA resolution A/RES/55/25, 15 November 2000
11. General recommendation no.19, violence against women

12. Prostitution och handel med kvinnor, Faktablad från Näringsdepartementet januari 2004
13. General recommendation no.23, women in political and public life
14. Assessing the Status of Women - A Guide to Reporting Under the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, United Nations 2000
15. General recommendation no.23, women in political and public life
16. SCB, På tal om kvinnor och män – Lathund om jämställdhet 2002
- 17-18. General recommendation no.23, women in political and public life
19. General recommendation no.8, article 8
20. General recommendation no.23, women in political and public life.
21. Kajsa Wahlström, Pedagogers bemötande av flickor och pojkar i förskola och förskoleklass, Gävle Kommun 2001
22. Agnes Wold, Kvinnor slås ut i universitetskarriären, DN Debatt 18 mars 2004.
23. Assessing the Status of Women - A Guide to Reporting Under the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, United Nations 2000
24. General recommendation no.13, equal remuneration for work of equal value
25. SCB, På tal om kvinnor och män – Lathund om jämställdhet 2002
26. General recommendation no.17, measurement and quantification of the unremunerated domestic activities of women and their recognition in the GNP
- 27-28. SCB, På tal om kvinnor och män – Lathund om jämställdhet 2002
29. General recommendation no.21, equality in marriage and family relations
30. General recommendation no.19, violence against women
31. Assessing the Status of Women - A Guide to Reporting Under the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, United Nations 2000
- 32-34. General recommendation no.24, article 12 – women and health
35. Jämställd vård? Könsperspektiv på hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen 2004
36. General recommendation no.19, violence against women
37. Katarina Wennstam, Flickan och skulden, Bonniers förlag 2002
38. Statement on Reservations to CEDAW, www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations.htm
- 39-42. General recommendation no.21, equality in marriage and family relations
43. Sture Nordh, Livia Oláh, Pappaledighet minskar skilsmässor, DN Debatt 26 juni 2002
- 44-45. General recommendation no.21, equality in marriage and family relations
46. Kvinnokonventionen art.17. Se lista över nuvarande och tidigare ledamöter på www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/members.PDF

- 47-48. Compilation of guidelines on the form and content of reports to be submitted by states parties to the international human rights treaties, HRI/GEN/2/Rev. 1/Add. 2, 5 May 2003
49. Kvinnokonventionen art.21
50. Kvinnokonventionen art.18
- 51-53. Compilation of guidelines on the form and content of reports to be submitted by states parties to the international human rights treaties, HRI/GEN/2/Rev. 1/Add. 2, 5 May 2003.
54. Kvinnokonventionen art.25
55. Kvinnokonventionen art.23
56. Kvinnokonventionen art.28
57. General recommendation No.4, No.20, No.21.
- 58-59. Statement on Reservations to CEDAW, www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations.htm
60. Kvinnokonventionen art.29

Våld mot kvinnor

1. www.kvinnofrid.gov.se/internationellt
2. Förenta Nationernas fjärde kvinnokonferens, UD, Stockholm, 1996
3. CHR resolution 1994/45 11 mars 1994
- 4-5. Preliminary report of the Special Rapporteur on violence against women to the Commission on Human Rights, E/CN.4/1995/42
6. Mänskliga rättigheter Kvinnors rättigheter, Om FN:s kvinnokonvention. Rapport från seminariet Kvinnors grundlag i den vardagliga verkligheten i april 2002
7. Mehrdad Darvishpour, Kämpa för invandrarflickor, SvD 16 mars 2004, se även www.amnesty.se
8. Lisbeth Brattberg, Hedersrelaterat våld mot tusen unga kvinnor, DN 23 mars 2004
9. Working towards the elimination of crimes against women committed in the name of honour, A/RES/55/66, 31 January 2001
10. Preliminary report of the Special Rapporteur on violence against women to the Commission on Human Rights, E/CN.4/1995/42
11. Eva Lundgren, Gun Heimer, Jenny Westerstrand, Anne-Marie Kalliokoski, Slagen dam Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning. Hela rapporten finns att läsa på www.brottsförfmyndigheten.se
12. General recommendation no.18, disabled women, General recommendation no.19, violence against women
13. Preliminary report of the Special Rapporteur on violence against women to the Commission on Human Rights, E/CN.4/1995/42

14. Statistik från Brottsoffermyndighete.
15. Christian Diesen, Helfalsk polisstatistik om våldtäkter, DN Debatt 10 mars 2004
16. Jämställdheten granskad i en skuggrapport - Rapport till FN:s CEDAW-kommitté från tio svenska frivilligorganisationer, Svenska UNIFEM-kommittén 2001.

Fakultativt protokoll till kvinnokonventionen

1. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol, Handbook for Parliamentarians, United Nations 2003
2. Fakultativt protokoll till kvinnokonventionen art.8
- 3-5. Donna Sullivan, The Optional Protocol to CEDAW and its applicability “on the ground”, Women’s Human Rights Net, January 2004, <http://whrnet.org>
- 6-7. Fakultativt protokoll till kvinnokonventionen art.4
8. Fakultativt protokoll till kvinnokonventionen art.11
9. Fakultativt protokoll till kvinnokonventionen art.5
10. Fakultativt protokoll till kvinnokonventionen art.6
- 11-13. Fakultativt protokoll till kvinnokonventionen art.7
14. Optional Protocol – CEDAW, Inter-American Institute of Human Rights, 2000

En handbok om kvinnors rättigheter framtagen av CEDAW-Nätverket

Att föra fram och erkänna kvinnors och flickors rättigheter är vår tids viktigaste målsättning. Jämställdhet mellan könen handlar om så mycket mer än ett moraliskt riktigt ställningstagande, det handlar om att uppnå positiva bieffekter på alla plan i samhället, både ekonomiska, sociala och politiska. Jämställdhet handlar om att förstå att den ena hälften av jordens befolkning har rätt att vara lika delaktig i allt som den andra hälften.